

DOPING EN HANDEL

**Onderzoek naar aard en omvang
van dopinghandel
en ontwikkeling van indicatoren**

F. Oldersma, J. Snippe, B. Bieleman

INTRAVAL

Maart 2002

Groningen-Rotterdam

COLOFON

© WODC

Postadres WODC:
Postbus 20301
2500 EH Den Haag
E-mail wodc@wodc.minjust.nl

Bezoekadres WODC:
Koninginnegracht 19
Telefoon 070 – 370 65 61
Fax 070 – 370 79 48

Postadres INTRAVAL:
Postbus 1781
9701 BT Groningen
E-mail info@intraval.nl
www.intraval.nl

Kantoor Groningen:
St. Jansstraat 2C
Telefoon 050 - 313 40 52
Fax 050 - 312 75 26

Kantoor Rotterdam:
's Gravendijkwal 1A
Telefoon 010 - 425 92 12
Fax 010 - 476 83 76

Maart 2002

Niets uit deze uitgave mag worden verveelvoudigd en/of openbaar gemaakt door middel van druk, fotokopie, microfilm of anderszins, zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van het ministerie van Justitie/WODC.

Tekst: dr. F. Oldersma, drs. J. Snippe, drs. B. Bieleman
Opmaak: P. Goeree
Druk: Repro PPSW
Opdrachtgever: Wetenschappelijk Onderzoek- en Documentatiecentrum, ministerie van Justitie

ISBN 90 72337 99 9

Het boek is te bestellen door overmaking van € 12,50 + € 3,50 verzendkosten op rekening 4599784 Postbank of 66.97.13.198 ING-Bank ten name van Stichting INTRAVAL te Groningen, onder vermelding van de titel 'Doping en handel' en naam + adres.

VOORWOORD

In opdracht van het Wetenschappelijk Onderzoek- en Documentatiecentrum van het Ministerie van Justitie heeft onderzoeks- en adviesbureau INTRAVAL onderzoek gedaan naar de handel in dopinggeduide middelen in Nederland. Het doel is inzicht te geven in hetgeen momenteel bekend is over de aard en de omvang van de illegale handel in dopingmiddelen. Daarnaast dient te worden nagegaan met welke indicatoren de effecten van de wetswijziging met betrekking tot illegale dopinghandel kunnen worden geëvalueerd. Voor het onderzoek zijn gesprekken gevoerd met sleutelinformanten en deskundigen van diverse instanties.

Het onderzoek is uitgevoerd door F. Oldersma en J. Snippe onder leiding van B. Bieleman. Verder heeft P. Goeree aan het onderzoek meegewerkt.

Vanaf deze plaats willen wij de leden van de begeleidingscommissie onder voorzitterschap van J.L. Luijs (ministerie van Justitie) bedanken voor hun kritische en positieve bijdrage aan het onderzoek en de totstandkoming van het rapport. De begeleidingscommissie bestond verder uit: L.J. Griffith (ministerie van Justitie); R. van Kleij (Nederlands Centrum voor Dopingvraagstukken); P. de Klerk (ministerie van VWS); O.M.J. Laumen (College van Procureurs-generaal); R.F. Meijer (WODC); A. van Nes (Inspectie voor de Gezondheidszorg Zuid-Holland); mw. M.M.J. van Ooyen (WODC); mw. P. van Panhuis (WODC); mw. E. Slooff (College van Procureurs-generaal); J.T. Warmerdam (Nationaal Netwerk Drugexpertise). Tevens willen wij alle sleutelinformanten, alsmede de geïnterviewde deskundigen van de diverse instanties bedanken voor hun medewerking. Zonder hun inzet was het onderzoek niet mogelijk geweest.

Namens INTRAVAL,

B. Bieleman
J. Snippe
F. Oldersma

Groningen-Rotterdam

Maart 2002

INHOUDSOPGAVE

	Pagina
Summary	1
Hoofdstuk 1 Inleiding	3
1.1 Doping en handel	3
1.2 Onderzoeksvragen	5
1.3 Onderzoeksopzet	5
1.3 Indeling rapport	8
Hoofdstuk 2 Aard en omvang	9
2.1 Inleiding	9
2.2 Dopingmiddelen	10
2.3 Substantie- of merkvervalsing	12
2.4 Contactlegging	12
2.5 Handelslijnen en handelaren	14
2.6 Omvang dopinghandel	16
2.7 Ontwikkelingen	17
2.8 Resumé	18
Hoofdstuk 3 Indicatoren	21
3.1 Informatiebehoefte	21
3.2 Beschikbare informatie	23
3.3 Informatiedekking en kwaliteit	27
3.4 Alternatieven	29
Hoofdstuk 4 Samenvatting en conclusies	31
4.1 Aard en omvang dopinghandel	31
4.2 Indicatoren gevolgen wetswijziging	32
4.3 Alternatieve indicatoren	33
Geraadpleegde literatuur	35
Bijlage 1 Lijst van verboden farmacologische groepen van stoffen en verboden methoden ("De Dopinglijst")	37
Bijlage 2 Respondenten	45
Bijlage 3 Nieuwsgroepen Internet	47

SUMMARY

In commission of the Research and Documentation Centre of the Dutch Ministry of Justice INTRAVAL - bureau for social-scientific research and consultancy - has carried out a research into the trafficking in doping agents. The objective of this study is to render insight into what is presently known about the nature and extent of the illegal trafficking in doping agents in the Netherlands. Furthermore, specific indicators to be used in evaluating the effects of the alteration of the law concerning illegal traffic in doping need to be explored. Sixty-one interviews with key informants and specialists of various agencies have been conducted.

Firstly, the report elaborates upon the nature and extent of traffic in doping. Anabolic-androgenic steroids seem to be the most popular. According to the respondents doping trafficking mainly consists of traffic in counterfeit and unregistered substances. No significant changes have taken place since 1998 when a first study report on traffic in doping in the Netherlands was published. However, experiments with polydrug use, higher doses and new high-tech substances as well as the use of precursors seem to be highly popular at the moment.

On the basis of the interviews no clear picture can be drawn of the extent of the trade. It turns out that criminal investigation agencies lack sufficient knowledge of doping substances and keep defective registrations. The respondents can not give a full picture of the current situation. The trafficking seems to take place mainly in sporting schools and fitness centres. Internet hardly plays a role, although trafficking via the Internet is growing.

Secondly, indicators against which the developments in the doping trade and the effects of the 2001 alteration of the law can be measured are discussed. An inventory of sources is also given. At this moment the information from available sources is too fragmentary and insufficient to render clear and lucid insight in these indicators. Further systematic research, consisting of analyses of files and interviews in arrondissements and with users, is needed.

Finally, the most important findings of this study are summarized and possible indicators are explored. The current research concerns a quick-scan of an area in which much obscurity still exists and into which not much systematic research has been done so far. It proves to be impossible to draw conclusions about the nature and extent of traffic in doping from systematic registrations or well-supported assessments. Adequate registrations are not available and sufficient knowledge to assess the extent of the trade is lacking. This study shows that at the moment good indicators are practically absent, whereas reliability, validity and exhaustiveness of potential indicators are limited. Due to the limited amount and quality of registered data further use of available qualitative information from files and interviews with those involved is recommended in order to get better insight in the doping trade.

1. INLEIDING

In dit rapport worden allereerst de bevindingen gepresenteerd van een onderzoek naar de aard en omvang van de illegale dopinghandel. De aanleiding voor het onderzoek vormt een wetswijziging die in mei 2001 van kracht is geworden "in verband met de aanwijzing als economisch delict van illegale handel in geneesmiddelen, zulks ter verbetering van de bestrijding van doping in de sport" (Staatsblad van 8 mei 2001, nr. 206). Door deze wetswijziging wordt het bereiden, verkopen, afleveren, invoeren, verhandelen en het in voorraad hebben van ongeregistreerde geneesmiddelen aangemerkt als een economisch delict. Dit geldt ook voor het onbevoegd uitoefenen van de artseneerbereidkunst.

Het onderzoek dient op korte termijn inzicht te geven in de actuele aard en omvang van de illegale dopinghandel (quick scan). Tevens dient te worden nagegaan welke indicatoren geschikt zijn om de wetswijzigingen te kunnen evalueren. Het onderzoek is uitgevoerd door onderzoeks- en adviesbureau INTRAVAL in opdracht van het Wetenschappelijk Onderzoek- en Documentatie Centrum (WODC) van het ministerie van Justitie. Het onderzoek is uitgevoerd in de periode november 2001 tot maart 2002.

1.1 Doping en handel

De hoofddoelstelling van de kabinetsnota 'Sport, bewegen en gezondheid' vormt het vergroten van de gezondheidswinst door sport en bewegen. Een belangrijke beleidsdoelstelling vormt het tegengaan van dopinggebruik in de topsport en de breedtesport. Voor de onderbouwing en actualisering van het antidopingbeleid, bestaat er behoefte aan nader onderzoek naar bijvoorbeeld de prevalentie van dopinggebruik, trends in dopinggebruik, het soort middelen dat wordt gebruikt, de motieven van gebruikers, de effecten van dopinggeduide middelen op de prestaties en de gezondheid, de effectiviteit van maatregelen ter bestrijding van dopinggebruik en onderzoek om trends in dopinggebruik te monitoren.

Mede om het dopinggebruik beter te kunnen bestrijden, is in mei 2001 een wetswijziging van kracht geworden, waarbij de illegale handel in geneesmiddelen voor dopingdoeleinden is ondergebracht in de Wet op de economische delicten (WED). Het onbevoegd produceren en het onbevoegd afleveren van geneesmiddelen, evenals het bereiden, het verkopen, het afleveren, het invoeren, het verhandelen of het ter aflevering in voorraad houden van ongeregistreerde geneesmiddelen is sindsdien een economisch delict. De wetswijziging heeft als oogmerk het effectiever tegengaan van de illegale productie en handel van geneesmiddelen, en daarmee ook een effectievere aanpak van de productie en handel in dopinggeduide middelen.

Door deze wetswijziging kunnen zwaardere straffen worden opgelegd en meer opsporingsmiddelen worden toegepast. Zo is de maximale gevangenisstraf verhoogd van zes maanden tot zes jaar. Ook de maximale geldboete is verhoogd van € 4.500 tot € 45.000. Daarnaast is een belangrijk gevolg van de wetswijziging dat de voor opsporing en vervolging beschikbare bevoegdheden en dwangmiddelen zijn uitgebreid, zoals: het vorderen van inzage in gegevens en bescheiden; het onderzoeken en bemonsteren van zaken, openen van verpakkingen en dergelijke; het onderzoeken van (de lading) van

vervoermiddelen; aanhoudingen buiten heterdaad; doorzoeking woningen buiten heterdaad; en het opnemen van telecommunicatie.

Een belangrijke aanleiding voor de wetswijziging vormde het feit dat in de afgelopen jaren uit de ervaringen van de opsporingsdiensten is gebleken dat met name de lage strafmaat op overtredingen van de Wet op de Geneesmiddelenvoorziening (WOG) belemmerend werkt voor de opsporing en vervolging van de illegale productie en handel in dopingmiddelen (Inspectie voor de Gezondheidszorg 1999). Door de lage strafmaat waren de opsporingsbevoegdheden krachtens het Wetboek van Strafvordering beperkt en konden geen opsporingsmiddelen als aanhouding buiten heterdaad en afluisteren van telefoongesprekken worden toegepast. De bijzondere opsporingsbevoegdheden in het kader van de WOG, in beslagname en binnentreden, werden in de praktijk als ontoereikend beschouwd om de illegale handel in dopingmiddelen op effectieve wijze aan te pakken.

Er bestaat weinig inzicht in de huidige dopinghandel. In 1998 is een verkennend onderzoek uitgevoerd (Koert en Van Kleij, 1998). Hieruit komt naar voren dat het gebruik van doping eind jaren negentig lijkt toe te nemen en dat er ook steeds meer valse preparaten op de markt lijken te komen. Volgens Koert en Van Kleij betrekken gebruikers hun middelen voornamelijk van (tussen)handelaren en nauwelijks via (sport)artsen. In het rapport wordt verondersteld dat er jaarlijks in de dopinghandel naar schatting € 68 miljoen en € 91 miljoen wordt omgezet. Er waren in 1998 in totaal ongeveer tien grote handelaren, enkele tientallen tussenhandelaren en naar schatting enkele honderden kleine handelaren die tussen de 75.000 en 100.000 mensen voorzien van doping. Volgens Koert en Van Kleij bestaan er aanwijzingen dat de handel in dopinggeduide (genees)middelen lijkt te criminaliseren, waarbij zowel nationale als internationale criminele organisaties betrokken zouden zijn.

Voorts wordt aangenomen dat het in de illegale dopinghandel veelal gaat om niet-geregistreerde en/of vervalste middelen die een risico vormen voor de gezondheid. Sporters in fitnesscentra en sportscholen zouden de grootste groepen dopinggebruikers zijn. Ook andere sporten zijn de afgelopen jaren diverse keren met doping in verband gebracht. Op dit moment wordt een onderzoek naar het gebruik van voedingssupplementen, vitaminepreparaten en dopinggeduide middelen uitgevoerd door Diopter in opdracht van het ministerie van Volksgezondheid, Welzijn en Sport en het Nederlands Centrum voor Dopingvraagstukken (NeCeDo). De resultaten van dit onderzoek worden in de loop van 2002 bekend. Hoewel het onderzoek inzicht moet geven in het gebruik van de betreffende middelen, wordt ook gevraagd op welke wijze men de dopinggeduide middelen heeft verkregen. Het onderzoek richt zich op de georganiseerde breedtesport in Nederland, met name krachtsport, wielrennen, atletiek, vecht- en verdedigingssporten en voetbal. In een eerste fase van het onderzoek is gebleken dat in deze vijf sporttakken een verhoogde kans bestaat op het gebruik van de genoemde middelen, zonder dat er aanwijzingen zijn voor grootschalig en structureel gebruik.

Onder dopingmiddelen wordt in dit onderzoek verstaan de (genees)middelen die de prestatie bij sportwedstrijden en bij recreatieve sportbeoefening verhogen, al dan niet gecombineerd met een cosmetische doelstelling en die bovendien een risico voor de gezondheid vormen. Daarnaast gaat het om middelen die vaak worden gebruikt om de negatieve bijwerkingen van prestatiebevorderende middelen tegen te gaan of de gewenste werkingen te versterken. Voor een overzicht van de dopinggeduide middelen, voor het merendeel medicijnen, wordt verwezen naar de lijst van verboden stoffen die door het Internationaal Olympisch Comité wordt gehanteerd (zie bijlage 1 voor een Nederlandse vertaling door het NeCeDo).

Het onderhavige onderzoek dient op korte termijn inzicht te geven in hetgeen momenteel bekend is over de aard en de omvang van de illegale handel in dopingmiddelen in de Nederlandse sport (quick scan), ter ondersteuning van de ontwikkeling van een strafrechtelijk beleid voor de aanpak van de illegale dopinghandel. Daarnaast dient te worden nagegaan met welke indicatoren de effecten van de wetwijziging met betrekking tot illegale dopinghandel op adequate wijze kunnen worden geëvalueerd.

1.2 Onderzoeksvragen

De vraagstelling bestaat uit twee onderdelen:

1. Wat is bekend over de aard en de omvang van de nationale en internationale illegale groothandel en detailhandel in dopingmiddelen?
2. Welke indicatoren zijn geschikt om de wetwijziging te evalueren?

De hiervan afgeleide onderzoeksvragen met betrekking tot de aard en omvang zijn:

- om welke middelen gaat het, wat zijn de belangrijkste middelen waarin wordt gehandeld, om hoeveel geld gaat het?
- in hoeverre is er sprake van substantie- of merkvervalsing?
- waar komen de middelen vandaan, hoe lopen de handelslijnen en wie/welke organisaties zijn (het meest) betrokken?
- welke ontwikkelingen zien experts in de groothandel, detailhandel en de aard van de middelen?
- op welke wijze komt de contactlegging tussen handelaren en sporters tot stand?
- hoe vindt het aanbod van middelen plaats en welke rol speelt hierbij het Internet?

De onderzoeksvragen die kunnen worden afgeleid uit de vraag met betrekking tot de indicatoren zijn:

- welke indicatoren zijn geschikt met het oog op de evaluatie van de doelstelling en de beoogde veranderingen als gevolg van de wijziging in de wetgeving?
- welke indicatoren zijn voldoende valide, betrouwbaar, volledig, systematisch, beschikbaar, actueel en op welke schaal (internationaal, nationaal, regionaal, lokaal)?
- welke lacunes en knelpunten zijn er in de informatie(voorziening) en hoe kunnen deze lacunes en knelpunten worden opgelost?

1.3 Onderzoeksopzet

In deze paragraaf wordt de onderzoeksopzet in het kort behandeld. Eerst zal worden ingegaan op de huidige aard en omvang van de handel in dopinggeduide middelen. Vervolgens wordt aandacht besteed aan mogelijke indicatoren die geschikt zijn voor de evaluatie van de wetwijziging.

Aard en omvang

Voor de quick scan naar aard en omvang van de dopinghandel is een literatuurstudie verricht en zijn diverse gesprekken gevoerd met experts (sleutelinformanten) die inzicht hebben in de illegale dopinghandel in Nederland. Het gaat hierbij om deskundigen van onder meer het Nederlands Centrum voor Dopingvraagstukken (NeCeDo), Inspectie voor de Gezondheidszorg (IGZ), Nationale Netwerk Drugsexpertise, Bundeskriminalamt, Fiscale Inlichtingen- en Opsporingsdienst/Economische Controledienst (FIOD/ECD), Douane, Unit Synthetische Drugs (USD), Nederlands Forensisch Instituut (NFI), Nederlandse Vereniging van de Research-georiënteerde Farmaceutische Industrie (Nefarma), apothekers, Organon, sportscholen, en het NOC*NSF (zie tabel 1.1 voor een overzicht van de geïnterviewden en bijlage 2 voor een lijst van de respondenten). Vooraf is in overleg met de opdrachtgever overeengekomen dat het onderzoek zich niet zozeer zou richten op de sporters die dopinggeduide middelen gebruiken, maar juist op deskundigen en goed geïnformeerde personen die werkzaam zijn bij organisaties en opsporingsinstanties die zich bezig houden met dopinghandel. Onderzoek onder sporters wordt momenteel immers onder meer uitgevoerd door Diopter in opdracht van het ministerie van VWS.

Tabel 1.1 Overzicht geïnterviewden

Sector:	Aantal personen
• Functionarissen van de politie en aan de politie gelieerde (opsporings)diensten	16
• Overige opsporingsdiensten zoals FIOD/ECD, IGZ e.d.	8
• Sporters/gebruikers, sportschoolhouders, functionarissen van sportbonden	11
• (Voormalig) dopinghandelaar	1
• Middelendeskundigen van bijvoorbeeld NeCeDo, NV. Organon, apothekers	15
• Overige geïnterviewden zoals journalisten, voorlichters e.d.	10

Aan de hand van een door INTRAVAL opgestelde onderwerpenlijst zijn de diverse onderzoeksvragen aan bod gekomen. Op basis van de beschikbare literatuur en door middel van interviews en gesprekken met deskundigen zijn vanuit verschillende bronnen inzichten en gegevens verzameld. Hierdoor is vanuit meerdere gezichtspunten informatie verzameld. Als deze een zelfde richting uit wijzen mag vastgesteld worden dat de bevindingen een consistent beeld vormen. De dataverzameling is gestopt op het moment dat uit de interviews geen nieuwe informatie meer naar voren kwam en geen nieuwe respondenten meer werden genoemd. Aangenomen mag worden dat op dat moment de beschikbare informatie is verkregen.

Naast het verkrijgen van informatie over de onderzoeksvragen zijn de interviews tevens benut om in contact te komen met nieuwe informanten die eveneens antwoord kunnen geven op de onderzoeksvragen. Aangezien de dopinghandel voornamelijk in een illegaal circuit plaatsvindt, zijn de sleutelinformanten tevens behulpzaam geweest bij de contactlegging met deskundigen of betrokkenen (bijvoorbeeld handelaren en sporters) die in het illegale circuit opereren. Verder zijn beschikbare cijfermatige (onderzoeks-) gegevens, relevante rapporten, nota's, cijfers uit databestanden en overige relevante informatie verzameld en bestudeerd.

Indicatoren

Om geschikte indicatoren te ontwikkelen voor het in kaart brengen en monitoren van de dopinghandel en van de situatie met betrekking tot bestrijding van deze handel in Nederland, is in de gesprekken met de experts tevens nagegaan welke gegevens nodig

zijn om hierin inzicht te geven en welke gegevens momenteel daadwerkelijk beschikbaar zijn. Voor het vaststellen van de indicatoren zijn verder gesprekken gevoerd met de beheerders van de registratiesystemen. Nagegaan is welke gegevens beschikbaar zijn en op welke wijze die zijn te verkrijgen. De geïnterviewden zijn vertegenwoordigers van opsporingsinstanties, zoals de USD, Nationale Recherche Informatie, de Inspectie voor de Gezondheidszorg, de FIOD/ECD, de Algemene Inspectiedienst, de Douane, het Openbaar Ministerie en vertegenwoordigers van instanties die meer aan de zijlijn staan, zoals het NFI, en het Coördinatiepunt Assessment en Monitoring Nieuwe Drugs (CAM).

De gesprekken hebben in enkele gevallen een meer exploratief karakter gehad. Uit eerdere onderzoeken (omvang drugsproblematiek in Nederland, aanpak drugshandel in Rotterdam en Venlo) is gebleken dat diverse instanties over gegevens beschikken die gecombineerd waardevollere informatie opleveren over de te onderzoeken problematiek dan als losstaande gegevens. Indien respondenten niet worden uitgenodigd om op uitvoerige wijze verslag te doen van hun werkzaamheden, ervaringen en registraties kunnen potentiële informatiebronnen over het hoofd worden gezien. Mede om die reden is niet alleen gesproken met experts die vanuit hun functie informatie hebben over de illegale dopinghandel, maar tevens met vertegenwoordigers van instanties die min of meer in de marge van deze problematiek werkzaam zijn, maar wellicht toch over informatie beschikken die aanvullend zijn op de gegevens van overige instanties of zelfs in combinatie tot nieuwe informatie kan leiden. Een voorbeeld zijn de zogenoemde precursoren. Een groot aantal chemische stoffen wordt in de chemische industrie gebruikt in productieprocessen voor het vervaardigen van legale producten. Enkele van deze stoffen worden tevens gebruikt als grondstof voor het produceren van illegale middelen, zoals doping. Pas als bekend is welke dopingmiddelen in Nederland worden gebruikt of geproduceerd krijgen de precursoren betekenis.

In de gesprekken met experts zijn de gegevens zorgvuldig in kaart gebracht. Tevens is nauwkeurig nagegaan op welke wijze en gedurende welke periode de gegevens worden vastgelegd. Na verwerking van de interviews is vastgesteld welke indicatoren gewenst zijn en welke informatiebronnen en gegevens hiervoor beschikbaar zijn. Er is onder meer onderscheid gemaakt in zogenoemde stroomgegevens (jaar) en zogenoemde standgegevens, die de situatie op één bepaald moment weergeven.

Nagegaan is waar en hoe geregistreerde gegevens zijn te verkrijgen. Vervolgens is door het verrichten van analyses op de beschikbare gegevens nagegaan in hoeverre deze gegevens ook geschikt zijn als indicator. Hierbij is ingegaan op aspecten als betrouwbaarheid, validiteit, actualiteit, schaalgrootte (regionaal, nationaal of internationaal) en de beperkingen van de beschikbare gegevens. Vervolgens is vastgesteld welke gegevens nog ontbreken.

In dit rapport zijn de indicatoren beschreven in termen van beschikbaarheid, betrouwbaarheid, validiteit en actualiteit. Tevens is aangegeven op welke wijze de gegevens kunnen worden verzameld en verwerkt. Verder wordt uiteengezet hoe deze gegevens kunnen worden omgezet in indicatoren en de gewenste informatie. Daarnaast wordt aandacht geschonken aan de lacunes, zoals ontbrekende gegevens, en knelpunten, bijvoorbeeld onvolledige, niet actuele of lastig te verkrijgen gegevens, in de huidige informatie (-voorziening). Indien mogelijk zal tevens worden aangegeven op welke wijze nog ontbrekende gegevens alsnog kunnen worden verkregen.

1.4 Indeling rapport

In dit hoofdstuk is de vraagstelling en de opzet van het onderzoek beschreven. In hoofdstuk twee worden de bevindingen gepresenteerd van het onderzoek naar de actuele aard en omvang van de illegale handel in dopingmiddelen in de Nederlandse sport. Vervolgens worden in hoofdstuk drie de indicatoren besproken waarmee de effecten van een recente wetswijziging met betrekking tot illegale dopinghandel kunnen worden geëvalueerd. Tenslotte wordt in hoofdstuk vier het onderzoeksrapport samengevat en worden de belangrijkste conclusies besproken.

2. AARD EN OMVANG

In dit hoofdstuk wordt de aard en omvang van de illegale handel in dopinggeduide middelen in Nederland anno 2001/2002 besproken. De informatie is afkomstig uit literatuur en gesprekken met sleutelinformanten en deskundigen. Paragraaf 2.1 beschrijft kort de historie van de dopinghandel in Nederland, waarna in de daaropvolgende paragrafen wordt ingegaan op de onderzoeksbevindingen. In paragraaf 2.2 wordt ingegaan op de aard van de dopinghandel, gevolgd door de bevindingen met betrekking tot substantie- en/of merkvervalsing in paragraaf 2.3. De contactlegging van handelaren met gebruikers staat centraal in paragraaf 2.4, terwijl in paragraaf 2.5 de handelslijnen en handelaren aan bod komen. In paragraaf 2.6 wordt aandacht besteed aan de omvang van de dopinghandel. Tenslotte wordt in paragraaf 2.7 ingegaan op de ontwikkelingen in de dopinghandel. Conform de onderzoeksvraag is ook getracht informatie te verkrijgen over hetgeen bekend is over de dopinghandel in de ons omringende landen. Hierover blijken echter nauwelijks gegevens beschikbaar te zijn, terwijl een onderzoek door het Duitse Bundeskriminalamt in opdracht van de Europese Unie dat hierop uitgebreid ingaat nog niet openbaar is.

2.1 Inleiding

Het gebruik van (en de handel in) stimulerende en prestatieverhogende middelen bestaat al sinds de vroege oudheid (Bauemler, 1985) en is reeds sinds circa 1850 onderwerp van wetenschappelijk onderzoek. Aanvankelijk beoogde het wetenschappelijke onderzoek naar dopinggeduide middelen vooral de ontwikkeling van een betere, sterkere en snellere mens, door Koert en Van Kleij (1998) omschreven als 'project superman'. Dopinggebruik en -handel baarde tot de Tweede Wereldoorlog weinig opzien en was geenszins onderwerp van juridische of criminologische studies. Daarna kwam het gebruik van en de handel in dopinggeduide middelen terecht in een donker, grijs circuit. In de loop van de jaren begaf de handel zich meer ondergronds, het gebruik van de dopingmiddelen bracht steeds meer gevaar voor de gezondheid met zich mee en het aantal gebruikers van dopinggeduide middelen nam toe.

Wat Nederland betreft zijn de recente ontwikkelingen als volgt. Door de bezorgdheid over de gevaren van diverse dopinggeduide middelen, werden eind 1996 schriftelijke vragen gesteld aan de staatssecretaris van Volksgezondheid, Welzijn en Sport. Gevraagd werd onder meer in hoeverre toereikende informatie beschikbaar was over de wijze waarop dopinggeduide middelen in omloop worden gebracht. Aangezien over de handel in doping tot op dat moment weinig bekend was, verrichtte het NeCeDo in 1997-1998 in opdracht van de staatssecretaris een onderzoek naar de gebruikers van dopinggeduide middelen. Ook werd voor het eerst onderzoek gedaan naar de handelaren in dopingmiddelen. Het rapport met de titel 'Handel in doping: Een verkennend onderzoek naar de handel in dopinggeduide middelen in Nederland' van Koert en Van Kleij verscheen in april 1998 en geldt sindsdien als leidraad voor veel deskundigen en opsporingsambtenaren die zich bezighouden met dopinggebruik en -handel.

Volgens Koert en Van Kleij (1998) zouden minimaal 35.000 bezoekers van het Nederlandse sportschool- en fitnesscircuit min of meer regelmatig een kuur met

spierversterkende of andere dopinggeduide middelen gebruiken. Over de aard van het middelengebruik in het sportschoolcircuit vermeldt het rapport dat hoofdzakelijk de androgene anabole steroïden worden gebruikt, variërend in werking van relatief mild tot relatief agressief. In het gebruik wordt een trend gesignaleerd die wijst op een stijging van de gehanteerde doseringen enerzijds, en een toenemende acceptatie van experimentele middelen anderzijds. Hierbij wordt een toenemend gebruik opgemerkt van afslankmiddelen op amfetaminebasis door (voornamelijk vrouwelijke) cosmetische sporters die geen anabole steroïden gebruiken. De handel in deze middelen zou zich buiten het sportschool- en fitnesscircuit uitbreiden. De onderzoekers schatten in 1998 dat in Nederland jaarlijks naar schatting voor minimaal bijna € 91 miljoen (200 miljoen gulden) wordt omgezet aan dopinggeduide middelen.

Volgens Koert en Van Kleij (1998) is halverwege de jaren tachtig het marktaandeel van illegale producenten op de zwarte markt voor dopinggeduide middelen sterk gestegen. In 1998 is het merendeel van de middelen die in het sportschoolcircuit worden verhandeld, afkomstig van deze groep producenten. Daarbij wordt verondersteld dat 60 tot 70 procent van alle verhandelde middelen in het sportschoolcircuit niet authentiek zou zijn. Hoewel enkele artsen sporters medicijnen voor dopingdoeleinden verschaffen, verkrijgt het merendeel van de gebruikers hun doping van handelaren. Koert en Van Kleij onderscheiden in hun rapport vier groepen dopinghandelaren die in Nederland actief zijn: zogenoemde grote handelaren bestaande uit organisaties of solisten, tussenhandelaren en kleine handelaren. In 1998 zou een beperkt, maar groeiend aantal gebruikers hun middelen via Internet betrekken. Geconcludeerd wordt dat er aanwijzingen zijn dat de handel in dopinggeduide (genees)middelen lijkt de criminaliseren, waarbij zowel nationale als internationale criminele organisaties betrokken zijn.

Andere relevante rapporten betreffen een onderzoek naar merkvervalste dopinggeduide middelen in Nederland en een onderzoek naar het aanbod en de verkoop van dopingmiddelen via het Internet. Aangezien deze rapporten tot dusverre nog niet openbaar zijn, kunnen de bevindingen van deze onderzoeken in dit rapport niet helaas worden gepresenteerd.

2.2 Dopingmiddelen

Uit het merendeel van de gesprekken die in het kader van dit onderzoek zijn gevoerd, komt naar voren dat sinds de publicatie van 'Handel in doping' van Koert en Van Kleij (1998) geen grote veranderingen lijken te zijn opgetreden in de aard van de dopingmiddelen waarin wordt gehandeld. De anabole androgene steroïden vormen nog steeds het meest gebruikte dopingmiddel om de opbouw van spiermassa en kracht te stimuleren en het trainingsrendement te verhogen. Het gaat hierbij met name om nandrolon en testosteron. Er zijn anabole steroïden in verschillende doseringen en van verschillende fabrikanten beschikbaar. Doorgaans worden diverse soorten van deze anabole steroïden gebruikt, die op hun beurt weer worden gecombineerd met andere middelen. Deze additionele middelen worden om verschillende redenen gebruikt: ter bestrijding van de bijwerkingen van de anabole steroïden (bijvoorbeeld de opstarters, diuretica, corticosteroïden of de anti-oestrogenen); ter versterking van de beoogde effecten van de anabole steroïden (bijvoorbeeld groeihormoon, insuline en IGF-1); en om ongewenst vetweefsel te verwijderen (bijvoorbeeld schildklierhormonen, clenbuterol en de afslankmiddelen op amfetaminebasis).

In de gesprekken wordt naar voren gebracht dat de groep gebruikers van anabole androgene steroïden naarstig op zoek zouden zijn naar alternatieven voor deze middelen. Volgens één geïnterviewde zouden er echter geen goede alternatieven voorhanden zijn, aangezien mogelijke alternatieve middelen (zoals groeihormonen) alleen in combinatie met anabole androgene steroïden de gewenste resultaten opleveren.

In het circuit wordt ook gehandeld in groeihormonen die eveneens de massa van de spieren kunnen vergroten en doorgaans worden gebruikt in combinatie met anabole androgene steroïden. Naast de synthetische varianten van groeihormonen, die zijn verkregen via recombinantentechniek, duiken er in de handel soms ook biologisch gewonnen groeihormonen op. Deze biologisch gewonnen groeihormonen zijn van humane oorsprong en worden verkregen uit menselijke resten (namelijk de menselijke hypofyse). Toediening van deze laatste variant brengt grote gevaren met zich mee (zoals besmetting met het virus HIV of Creutzfeld-Jacob). Dit middel zou afkomstig zijn uit landen van de voormalige Sovjet Unie. In vergelijking met de andere dopinggeduide middelen, worden er voor ampullen groeihormoon hoge prijzen gevraagd. Tenslotte blijken groeihormonen niet alleen te worden gebruikt in combinatie met anabole androgene steroïden, maar ook met insuline dat derhalve ook onderdeel vormt van de handel in dopinggeduide middelen.

Om bijwerkingen van anabole androgene steroïden te reduceren, wordt ook gehandeld in (dopinggeduide) geneesmiddelen die de ongewenste bijwerkingen tegengaan. Het gaat dan om middelen die na afloop van een kuur de hormoonproductie dienen te herstellen (de zogenaamde 'opstarters'); middelen die ongewenste werkingen van mannelijke en vrouwelijke geslachtshormonen (zoals impotentie of borstvorming) afremmen; en diuretica die bij het vasthouden van vocht (als gevolg van anabolen steroïdengebruik) worden geconsumeerd om de urinelozing te bevorderen.

Naast de middelen die de opbouw van spiermassa en kracht stimuleren, wordt ook gehandeld in middelen die de vetverbranding stimuleren. Hiertoe behoren de afslankamfetamines, schildklierhormoonpreparaten en clenbuterol. Met name dit laatstgenoemde middel zou populair zijn bij de gebruikers, omdat het relatief goedkoop en veilig is.

Daarnaast noemen enkele geïnterviewden ook de handel in precursoren (of prohormonen). Dat zijn de middelen die als grondstoffen kunnen dienen voor dopinggeduide middelen. Het gaat om stoffen die het lichaam kan omzetten in bijvoorbeeld testosteron of nandrolon. Volgens één geïnterviewde zou het gebruik van precursoren momenteel zeer populair zijn.

Tenslotte is in enkele gesprekken opgemerkt dat gebruikers in toenemende mate zouden experimenteren met allerlei middelen en doseringen. Zo zou men zich steeds minder beperken tot één enkel middel, de doseringen verhogen, en meer experimentele middelen gebruiken. Terwijl in 1998 de experimentele gebruikers hun toevlucht zochten tot het gebruik van middelen zoals groeihormoon, clenbuterol en insuline, gebeurt dat volgens één geïnterviewde momenteel niet meer. Groeihormoon is slecht verkrijgbaar en een relatief duur dopingmiddel. Clenbuterol daarentegen is een veelgebruikt en goedkoop middel. Anno 2001/2002 zouden experimentele gebruikers zich richten op het gebruik van smartdrugs. Daarnaast zou in sommige kringen met zeer nieuwe zogenoemde 'hightech' middelen worden geëxperimenteerd. Het zou gaan om zeer onbekende middelen die in de wetenschap en industrie nog in ontwikkeling zijn, maar die desondanks in het circuit van gebruikers belanden. Hierbij kan bijvoorbeeld worden gedacht aan een wetenschapper of farmaceutisch onderzoeker die een dergelijk middel meegeeft aan een bevriende gebruiker van dopingmiddelen.

2.3 Substantie- of merkvervalsing

Door diverse respondenten wordt gezegd dat een groot deel van de handel in dopinggeduide middelen betrekking heeft op vervalste preparaten of ongeregistreerde producten. Bij vervalste middelen gaat het om preparaten die bijvoorbeeld niet de originele grondstoffen bevatten of preparaten met doseringen die afwijken van het origineel of de declaratie op het etiket. Dit hoeft dus niet noodzakelijkerwijs te betekenen dat het middel minder werkzame stoffen bevat; vervalste middelen kunnen in vergelijking met het originele product ook een grotere hoeveelheid van de werkzame stoffen bevatten. De ongeregistreerde middelen betreffen geneesmiddelen die zijn gefabriceerd door een legale producent, maar die in Nederland niet zijn geregistreerd. Het kan bijvoorbeeld gaan om een authentiek geneesmiddel dat in Turkije is geproduceerd, met een opschrift en bijsluiting in het Turks, dat in Nederland op de markt wordt gebracht. De illegale dopinghandel bestaat derhalve in feite uit handel in niet-authentieke dopinggeduide middelen enerzijds, en handel in authentieke, niet-geregistreerde middelen anderzijds.

De sleutelinformanten wijzen er op dat de handel in vervalste preparaten in de laatste tien jaar flink zou zijn toegenomen. In 1998 veronderstellen Koert en Van Kleij dat 60 tot 70 procent van alle verhandelde middelen in het sportschoolcircuit niet authentiek zou zijn. Diverse geïnterviewden zeggen dat de handel in niet-authentieke middelen ten opzichte van 1998 is toegenomen en schatten dat momenteel 75% tot 80% van de verhandelde dopinggeduide middelen is vervalst. In een reactie stelt Organon dat in het illegale circuit zeker 95% en waarschijnlijk 99% van de middelen die als Organon-producten worden aangeboden in werkelijkheid geen originele producten van Organon zijn. Organon-producten die gebruikt worden zijn Decadurabolin (nandrolon decanoaat) en Sustanon (testosteron esters).

De kwaliteit van de vervalsingen zou volgens diverse geïnterviewden steeds verder teruglopen, zodat er steeds meer wordt gehandeld in middelen waarvan de samenstelling afwijkt van de omschrijving op het etiket. De vervalste dopinggeduide middelen zouden vooral uit het buitenland afkomstig zijn, hoewel er ook aanwijzingen bestaan dat er op relatief geringe schaal in Nederland vervalste middelen worden geproduceerd. De middelen worden via de post, koeriersdiensten en in reizigersbagage naar Nederland getransporteerd. Overigens maken de handelaren de grootste winst met de handel in vervalste middelen: terwijl op een ampul met een authentiek preparaat van € 7 een marge zit van 50 eurocent, kan op een zelfde ampul met een niet-authentiek preparaat van € 7 een marge worden behaald van € 6,50.

2.4 Contactlegging

Handel via farmaceutische bedrijven, de tussenhandel of apotheken in Nederland wordt door de geïnterviewden vrijwel uitgesloten. Hoewel enkele artsen medicijnen voor dopingdoeleinden aan sporters voorschrijven, ondanks een verbod sinds 1995, verkrijgt het merendeel van de gebruikers hun doping van illegale handelaren. De geïnterviewden schatten dat in Nederland naar schatting tien tot vijftien (sport-)artsen hun medewerking verlenen aan verzoeken van sporters om dopinggeduide middelen voor te schrijven. Het overgrote deel van de gebruikers zou echter via contacten met medesporters, trainers, vrienden, kennissen en familie in contact komen met een leverancier van dopingmiddelen. De contacten (en de handel) komen volgens de geïnterviewden nog steeds voornamelijk tot stand in het sportscholen- en fitnesscircuit. Met name de handelaren in

voedingssupplementen worden gezien als de belangrijkste distributiekkanalen. In de overige takken van sport verloopt de handel naar alle waarschijnlijkheid voornamelijk via de coaches van de sporters.

Volgens enkele geïnterviewden komt dopinghandel via het Internet nog weinig voor, hoewel op het Internet wel een groot aanbod van (nieuwe) dopinggeduide middelen bestaat, voornamelijk op Amerikaanse en Duitse Internetsites (inclusief prijslijsten). De prijzen van de middelen die op het Internet worden aangeboden zijn volgens één geïnterviewde 50% hoger dan de prijzen die in het sportschool- en fitnesscircuit voor dezelfde middelen worden gevraagd. Hoewel de handel in dopinggeduide middelen via het Internet nog maar een klein gedeelte van de totale handel zou omvatten, neemt de handel via het Internet wel steeds meer toe.

Internet is ook een medium om de eerste contacten tussen gebruiker en handelaar tot stand te brengen. Een belangrijk voordeel van de handelaren is het feit dat in het persoonlijk contact de betrouwbaarheid van het handelscontact kan worden ingeschat, terwijl door het anonieme karakter van het Internet deze mogelijkheid ontbreekt. Ook de gebruikers van dopinggeduide middelen die in het kader van dit onderzoek zijn geïnterviewd, bevestigen dat Internet doorgaans geen grote rol speelt in de dopinghandel. De voorkeur gaat in de meeste gevallen uit naar de aankoop van middelen van een vaste leverancier. Deze leverancier kent men vaak al lange tijd en men denkt dat van deze leverancier kwalitatief goede middelen worden verkregen. Vertrouwen in de handelaar speelt bij de aanschaf van dopinggeduide middelen een belangrijke rol. Men gaat niet snel over op aankoop via het Internet, omdat daarbij in de eerste plaats moet worden afgewacht of men de bestelde (en betaalde) middelen in huis krijgt. In de tweede plaats is het door de gebruiker zelf veelal moeilijk vast te stellen of de kwaliteit van de geleverde middelen kwalitatief in orde is.

Dit beeld wordt bevestigd door de bevindingen uit een inventarisatie van postings in nieuwsgroepen op het Internet die in het kader van dit onderzoek is uitgevoerd. Deze inventarisatie had een exploratief karakter om een indicatie te kunnen geven van het aantal berichten op nieuwsgroepen met dopinghandel als onderwerp. Gedurende twee weken in december 2001 zijn de nieuwe berichten (zogenoemde postings) geïnventariseerd die in 19 nieuwsgroepen op het Internet zijn geplaatst (zie bijlage 3 voor een overzicht van de nieuwsgroepen). Van deze nieuwsgroepen richten vijf zich op Nederland. De 19 nieuwsgroepen hebben betrekking op fitness, bodybuilding, gewichtheffen, worstelen, wielrennen en hardlopen. Aangenomen is dat in deze nieuwsgroepen gediscussieerd zou kunnen worden over dopinggebruik en dat dopinghandelaren deze nieuwsgroepen zouden kunnen benutten voor contactlegging met potentiële klanten. In de twee onderzoeksweken zijn in de 19 nieuwsgroepen 742 postings geplaatst. Hiervan zijn 68 postings (9%) dopinggerelateerd en blijken vier postings te zijn geplaatst door drie verschillende aanbieders. Daarnaast is in vier nieuwsgroepen een posting geplaatst waarin wordt gewezen op goede ervaringen met een handelaar. Binnen het kader van dit onderzoek kon niet worden nagegaan of deze laatste posting is gedaan door een handelaar, die op deze wijze adverteert en potentiële klanten hoopt te krijgen. In de vijf op Nederland gerichte nieuwsgroepen zijn in de twee onderzoeksweken 105 postings geplaatst, waarvan geen enkele posting dopinggerelateerd is. Uit deze bevindingen blijkt dat er in de door ons geselecteerde nieuwsgroepen geen sprake is van een levendige handel in dopinggeduide middelen.

2.5 Handelslijnen en handelaren

Het aantal bij de handel betrokken personen wordt door de respondenten landelijk geschat op 30 tot 40 personen. De meeste grote handelaren zijn regionaal actief, terwijl de zogenoemde tussenhandelaren meer op lokaal niveau actief zouden zijn. Veel handelaren blijken bij de Inspectie voor de Gezondheidszorg bekend te zijn. De kennis over de dopinghandelaren, de aard van de dopingmiddelen waarin wordt gehandeld en de kwaliteit van de middelen blijkt niet wijdverbreid te zijn, maar zich te beperken tot één medewerker van de Inspectie voor de Gezondheidszorg. Deze medewerker wordt door alle geïnterviewde functionarissen van opsporingsdiensten genoemd als de expert die wordt ingeschakeld als men het vermoeden heeft dat er zich handel in dopinggeduide middelen voordoet. De Inspectie voor de Gezondheidszorg is in het bezit van dossiers waarin veel informatie over diverse dopinghandelaren voorhanden is. Tot op heden is het in één geval gekomen tot een onderzoek dat heeft geleid tot de veroordeling van een vijftal personen, waarvan de hoofdverdachte als dopinghandelaar actief was. De overige dossiers hebben tot dusverre nog niet in alle gevallen geleid tot een strafrechtelijk onderzoek door het Openbaar Ministerie.

Bij de Inspectie voor de Gezondheidszorg is bekend dat in de volgende regio's (groepen) handelaren actief zijn: in Noord-Holland zou het gaan om twee of drie groepen (in de driehoek Amsterdam, Haarlem, Den Helder); in Rotterdam om twee groepen; en om één actieve groep in een aantal overige regio's (Noord-Nederland, Achterhoek, Arnhem, Tilburg en Dordrecht). Bij deze groepen gaat het niet in alle gevallen om organisaties, maar soms om enkele personen die op amateuristische wijze in dopingmiddelen handelen. In een enkel geval zou sprake zijn van een duidelijke leiderstructuur. Volgens diverse geïnterviewden worden de dopinggeduide middelen in het buitenland met name aangeschaft in Griekenland en Spanje. De middelen worden zowel bij farmaceutische industrie, de groothandel als bij apothekers verkregen.

Geïnterviewde gebruikers bevestigen dit beeld. Voor de aanschaf van middelen doen zij een beroep op een handelaar in dopinggeduide middelen die hen betrekkelijk snel (binnen één uur) de gevraagde middelen kan leveren. Volgens enkele gebruikers komen alle gebruikers in de regio bij deze ene handelaar terecht als zij dopingmiddelen willen aanschaffen. Met andere woorden, deze handelaar domineert de handel in een ruim gebied. Men wil helaas niet vertellen hoe de contactlegging tot stand komt, waar de uitwisseling van middelen plaatsvindt en of de leverancier zich beperkt tot de handel in dopinggeduide middelen of ook handelt in andere illegale producten.

Uit gesprekken met het merendeel van de geïnterviewden blijkt dat men zich met betrekking tot de beschrijving van de handelaren, evenals bij de schatting van de jaarlijkse omzet van de dopinghandel, voornamelijk baseert op het rapport van Koert en Van Kleij (1998). In hun rapport verdelen Koert en Van Kleij de in Nederland opererende handelaren in dopinggeduide middelen in de volgende vier groepen:

- 1 & 2: een tiental *grote handelaren*, die zowel direct aan consumenten als aan andere handelaren verkopen, onder te verdelen in twee subgroepen: enerzijds de handelaren die een organisatie om zich heen hebben opgebouwd, door Koert en Van Kleij aangeduid met *organisaties*; anderzijds de handelaren die voornamelijk solitair werken, aangeduid met *solisten*, die nagenoeg niet met andere handelaren samenwerken en de in- en verkoop in eigen hand houden;

- 3: de zogenoemde *tussenhandelaren*, naar schatting enkele tientallen, die hun preparaten inkopen bij de grote handelaren, en verkopen via bijvoorbeeld hun sportschool of opereren als 'huisdealer' in één of meerdere sportscholen;
- 4: de zogenoemde *kleine handelaren*, die vaak zelf consumenten zijn en die overtollige dopingmiddelen aan vrienden of kennissen doorverkopen (het aantal kleine handelaren kan niet worden geschat).

In 2001/2002 lijkt de indeling in type handelaren niet te zijn veranderd; de diverse geïnterviewden schetsen een beeld dat overeenkomt met de indeling en werkwijze zoals die in 1998 reeds door Koert en Van Kleij werd gegeven. Bovendien wordt dit beeld bevestigd door de zaak waarin in 2000 een grote handelaar is veroordeeld. Deze handelaar voorzag diverse tussenhandelaren van grote partijen dopingmiddelen.

De financiële opbrengsten van de handel wordt beschouwd als de belangrijkste drijfveer voor de handelaren. Er zijn daarbij aanwijzingen dat er connecties bestaan tussen dopinghandelaren en producenten van synthetische drugs. Enkele respondenten veronderstellen dat de handelaren onderling samenwerken, onder meer door prijsafspraken te maken en een verdeling van gebieden in Nederland waarbinnen zij hun activiteiten ontplooiën. Dit duidt op kartelvorming door dopinghandelaren. Voorts wijzen diverse geïnterviewden op het feit dat de dopinghandel in de greep lijkt te komen van de georganiseerde criminaliteit. Een voorbeeld hiervan vormt de veroordeling in 2000 van vijf personen (waaronder twee sportschoolhouders die in dopinggeduide middelen handelden), waarbij hen deelname aan een criminele organisatie (artikel 140 Sr.) ten laste is gelegd. Legale bedrijven bleken ondersteunende werkzaamheden voor het criminele samenwerkingsverband te hebben verricht, voornamelijk drukkerijen die betrokken zijn bij de productie van verpakkingsmiddelen. Echter, van een steekproef van 80 zaken die in het kader van de WODC-monitor 'Georganiseerde criminaliteit in Nederland' tot dusverre uitgebreid zijn geanalyseerd, is in geen van de zaken sprake van handel in dopinggeduide middelen (zie onder meer Kleemans, Van den Berg, Van de Bunt, 1998). Bij de Nationale Recherche Informatie daarentegen zijn alle zaken bekend waarbij georganiseerde criminaliteit is vastgesteld. In één zaak blijkt er bij dopinghandel sprake te zijn geweest van georganiseerde criminaliteit. Daarnaast lopen in Nederland momenteel diverse onderzoeken naar dopinghandel, waarover de opsporingsinstanties nog geen nadere mededelingen doen.

De informatie over de distributiekkanalen beperkt zich tot het postverkeer. Postpakketten van buiten de Europese Unie worden via Amsterdam gedistribueerd. In dit distributiecentrum, in feite een buitengrens van de Europese Unie, vindt ook de controle door de douane plaats. Postpakketten met herkomstlanden binnen de Europese Unie komen via Rotterdam het land binnen. De douane in Rotterdam heeft nagenoeg geen meldingen van anabole steroïden in postpakketten, omdat dat deel van het postverkeer niet wordt gecontroleerd. Het merendeel van de meldingen uit Amsterdam betreft het preparaat DHEA (Androstenedione) dat de afgifte van testosteron bevordert. Dit middel is in de Verenigde Staten vrij verkrijgbaar en wordt via internet aangeboden. Op de dopingmiddelen die op een andere wijze dan via de post worden verstuurd is derhalve geen zicht. Hetzelfde geldt voor de dopingmiddelen die afkomstig zijn uit landen binnen de Europese Unie, ook als ze via de post binnenkomen.

2.6 Omvang dopinghandel

Aan diverse deskundigen is gevraagd of men een schatting kan maken van de omvang van de handel in dopinggeduide middelen anno 2001. Het merendeel van de respondenten zegt geen schatting van de jaarlijkse omzet te kunnen maken. De opsporingsambtenaren die in het kader van dit onderzoek zijn geïnterviewd, zeggen over het algemeen geen goed beeld te hebben van de handel in dopinggeduide middelen. Aangezien de illegale handel in dopinggeduide middelen volgens diverse geïnterviewden van opsporingsdiensten geen hoge opsporingsprioriteit heeft, vindt geen actieve opsporing op dit gebied plaats. Bovendien heeft men doorgaans te weinig kennis over (dopinggeduide) geneesmiddelen om gerichte opsporing op dit terrein uit te voeren.

Wanneer geïnterviewden wel schattingen van de jaarlijkse omvang van de Nederlandse handel in dopinggeduide middelen anno 2001/2002 geven, wordt de omvang geschat op een bedrag tussen € 68 miljoen en € 91 miljoen (150-200 miljoen gulden) per jaar. Bij doorvragen blijkt echter dat men zich hierbij baseert op de omvangschattingen die worden gedaan in het onderzoeksrapport 'Handel in doping' uit 1998 van Koert en Van Kleij. Wanneer vervolgens wordt gevraagd een schatting te geven van de jaarlijkse omvang van de handel in 2001, dan blijkt men veelal het antwoord schuldig te moeten blijven. Overigens zijn enkele respondenten van mening dat met de schatting van de jaarlijkse omzet in 'Handel in doping' de daadwerkelijk omzet in 1998 is overschat.

In dit verband wordt door enkele personen gewezen op het belang van het vergroten van kennis en expertise bij de diverse opsporingsdiensten. Hierbij moet op korte termijn gebruik worden gemaakt van de ervaringen die zijn opgedaan bij enkele opsporingsinstanties die recentelijk onderzoek naar illegale dopinghandel hebben gedaan. Bij deze instanties bestaat veel kennis en is veel demonstratiemateriaal voorhanden waarmee de kennis bij andere opsporingsdiensten kan worden vergroot.

Men onderschrijft het feit dat door de wetwijziging weliswaar meer opsporingsmiddelen kunnen worden toegepast, maar voor zover kan worden nagegaan heeft dit tot dusverre nog niet geleid tot succesvolle opsporingsonderzoeken of veroordelingen op het gebied van illegale dopinghandel. Er lopen weliswaar diverse onderzoeken tegen dopinghandelaren, maar het is nog te vroeg om na te kunnen gaan in hoeverre deze onderzoeken tot daadwerkelijke vervolging en veroordelingen zullen leiden. Evenmin is bekend in hoeverre bij die onderzoeken gebruik wordt gemaakt van de ruimere opsporingsbevoegdheden.

Gegevens over de omvang van de dopinghandel zouden ook kunnen worden afgeleid uit het Nationaal Prevalentie Onderzoek (NPO) van het CEDRO (Abraham e.a., 1999). In het NPO worden vragen gesteld over dopinggebruik. De meest recente gegevens hebben betrekking op 1997. In 2001 is het onderzoek herhaald en de gegevens hiervan zijn in de loop van 2002 beschikbaar. In 1997 zijn ongeveer 20.000 personen ondervraagd over het gebruik van drugs en geneesmiddelen, waaronder doping. Om de prevalentie van dopinggeduide middelen te bepalen is gevraagd naar het gebruik ooit (de lifetime-prevalentie) en het gebruik in de afgelopen twaalf maanden (de jaarprevalentie). De lifetime-prevalentie blijkt in 1997 0,9% te zijn en de jaarprevalentie 0,3%. Geëxtrapoleerd naar de landelijke bevolking betekent dit dat jaarlijks ongeveer 45.000 personen dopinggeduide middelen gebruiken. Het gaat hierbij echter niet in alle gevallen om anabole androgene steroïden en groeihormonen en dergelijke. In ruim de helft van de gevallen (53%) blijkt het te gaan om het gebruik van stimulantia (amfetamine, cocaïne, efedrine en hoge doseringen cafeïne). Daarnaast betreft het gebruik in 12% van de gevallen anabole steroïden, 11% groeihormonen, 3% clenbuterol en 22% overige

middelen. Indien de gebruikers van stimulantia buiten beschouwing worden gelaten, dan zou het jaarlijks om ongeveer 20.000 tot 25.000 personen gaan die spierversterkende middelen gebruiken zoals androgene anabole steroïden en groeihormonen. Tevens is in het onderzoek gevraagd naar de wijze waarop gebruikers hun doping hebben verkregen. De meeste gebruikers (40%) krijgen de genoemde dopingmiddelen van bekenden (vrienden, kennissen of familie), een kwart (27%) krijgt het van een arts, 8% van de trainer, terwijl een kwart (25%) het op een andere niet nader aangegeven wijze heeft verkregen.

Overigens dient te worden opgemerkt dat, ondanks het forse aantal respondenten dat deelneemt aan het NPO, de omvang van de steekproef niettemin te gering om de prevalentie van dopinggebruik goed te kunnen meten. Het is daarbij de vraag of bij het ophogen van de respondenten het meten van de prevalentie kan worden verbeterd. Het aantal dopinggebruikers in Nederland is wellicht te gering voor dergelijk algemeen onderzoek onder huishoudens. De kans hierbij een gebruiker van dopingmiddelen te treffen is gering. Duidelijk is dat de populatie dopinggebruikers als een 'hidden population' kan worden beschouwd. Het trekken van een steekproef is bij verborgen populaties door het ontbreken van een steekproefkader per definitie onmogelijk. Hiervoor zijn andere methoden ontwikkeld, zoals 'snowball sampling' en 'targeted sampling'. Het onderzoek van Diopter naar dopinggebruik in vijf takken van sport (krachtsport, wielrennen, atletiek, vecht- en verdedigingssport en voetbal) maakt gebruik van 'targeted sampling'. In de loop van 2002 zijn de gegevens van dit onderzoek beschikbaar.

2.7 Ontwikkelingen

Hoewel de geïnterviewden geen schatting van de jaarlijkse omzet kunnen maken, wordt doorgaans wel verondersteld dat de omvang van de handel in 2001 is gegroeid in vergelijking met 1998. Volgens enkele respondenten zouden de gebruikers ten opzichte van 1998 de doseringen hebben verhoogd, hetgeen voor een stijging van de jaarlijkse omzet in dopinggeduide middelen kan zorgen. Voorts wordt door diverse geïnterviewden geconstateerd dat de prijzen van de diverse dopinggeduide middelen sinds 1998 zijn gestegen. Zo zou volgens een respondent de prijs van een gemiddelde kuur in vergelijking met 1997 in 2001 met 100-150% zijn gestegen. Een geïnterviewde gebruiker (die actief is als bodybuilder) betaalt in vergelijking met 1998 voor dezelfde kuur momenteel ongeveer 30% meer.

De prijsstijging zou onder meer samenhangen met het toegenomen risico voor de dopinghandelaren als gevolg van de wetswijziging. De indruk bestaat dat de achterdocht onder handelaren is toegenomen, hetgeen hen voorzichtiger maakt met het leggen van contacten en het leveren van hun producten.

Enkele respondenten zeggen dat er in de afgelopen jaren aan de handel in dopinggeduide middelen meer verschillende partijen zijn gaan deelnemen. Hierbij wordt de drugshandel genoemd, met name de XTC-handelaren. Bovendien zou de dopinghandel meer verweven raken met andere illegale criminele activiteiten. Als voorbeeld wordt genoemd de productie van pillen, waarvoor men voorheen een beroep kon doen op bekende legale contactpersonen die relatief bereidwillig waren medewerking te verlenen. Door de wetswijziging zijn echter ook de producenten van pillen terughoudender geworden bij het verlenen van hun diensten. Men ziet zich daardoor voor het vervaardigen van pillen van dopingmiddelen steeds meer gedwongen een beroep te doen op producenten van andere pillen, bijvoorbeeld XTC-pillen.

Een andere ontwikkeling waarop wordt gewezen is het feit dat tien jaar geleden de dopinghandelaren over veel kennis van de dopinggeduide middelen beschikten en de gebruikers veelal adviseerden over het gebruik van de middelen. Momenteel is de handel in handen van personen die deze kennis ontberen en in producten handelen waarvan ze de herkomst en de werking vaak niet kennen. De handel zou bovendien in toenemende mate versnipperd raken. Als voorbeeld wordt genoemd de koeriers op scooters die de bestellingen dopingmiddelen af kunnen leveren samen met een bestelling cocaïne of andere illegale middelen.

2.8 Resumé

Uit het merendeel van de gesprekken die in het kader van dit onderzoek zijn gevoerd, komt naar voren dat sinds de publicatie van 'Handel in doping' van Koert en Van Kleij (1998) geen grote veranderingen lijken te zijn opgetreden in de aard van de dopingmiddelen waarin wordt gehandeld. De anabole androgene steroïden vormen nog steeds het meest gebruikte dopingmiddel. Diverse soorten anabole steroïden worden gebruikt, veelal in combinatie met andere middelen. Deze additionele middelen worden om verschillende redenen gebruikt, zoals het tegengaan van bijwerkingen van de anabole steroïden, of juist het versterken van de effecten en middelen ter reductie van ongewenst vetweefsel. Daarnaast zou momenteel het gebruik van precursoren zeer populair zijn. Hierbij kan worden gedacht aan middelen die door het lichaam worden omgezet in bijvoorbeeld testosteron of nandrolon. Tenslotte is opgemerkt dat gebruikers in toenemende mate experimenteren met allerlei middelen en doseringen. Zo beperkt men zich steeds minder tot gebruik van een enkel middel, verhoogt men de doseringen, en worden meer experimentele middelen gebruikt. Terwijl in 1998 de experimentele gebruikers nog hun toevlucht zochten tot het gebruik van groeihormoon, clenbuterol en insuline, zou dat momenteel niet meer het geval zijn. Groeihormoon is overigens slecht verkrijgbaar en relatief duur, terwijl clenbuterol momenteel een veelgebruikt en goedkoop dopingmiddel vormt. Momenteel worden door de experimentele gebruikers in toenemende mate smartdrugs gebruikt. Daarnaast wordt in beperkte mate met zogenoemde 'hightech' middelen geëxperimenteerd.

Door geïnterviewden wordt er op gewezen dat de handel in vervalste preparaten in de laatste tien jaar flink is toegenomen. In 1998 veronderstellen Koert en Van Kleij nog dat 60 tot 70 procent van alle verhandelde middelen in het sportschoolcircuit niet authentiek zou zijn. Momenteel is naar schatting 75% tot 80% van de verhandelde dopinggeduide middelen vervalst. Bovendien loopt de kwaliteit van de vervalsingen steeds verder terug.

Het overgrote deel van de gebruikers komt in contact met een leverancier van dopingmiddelen via contacten met medesporters, trainers, vrienden, kennissen en familie. De contacten komen evenals in 1998 voornamelijk tot stand in het sportscholen- en fitnesscircuit. Anders dan in 1998, worden met name de handelaren in voedingssupplementen gezien als de belangrijkste distributiekanaal. Volgens enkele geïnterviewden komt dopinghandel via het Internet nog weinig voor, maar is de handel via dit medium wel sterk in opkomst.

Het aantal personen dat bij de dopinghandel in Nederland betrokken is, wordt geschat op 30 tot 40 personen. Veel van deze handelaren blijken bij de Inspectie voor de Gezondheidszorg bekend te zijn. De kennis over de activiteiten van deze dopinghandelaren blijkt zich te beperken tot één medewerker van de Inspectie voor de Gezondheidszorg. Het merendeel van de geïnterviewden blijkt zich te baseren op het

rapport van Koert en Van Kleij (1998) als zij de dopinghandel in Nederland anno 2001/2002 beschrijven. Dit wordt diverse keren geconstateerd, bij personen met diverse achtergronden, hetgeen tot de conclusie leidt dat in 2001/2002 de kennispositie ten aanzien van de handel in dopinggeduide middelen in vergelijking met 1998 weinig is verbeterd.

Geld is de belangrijkste drijfveer voor de dopinghandelaren. Er bestaan aanwijzingen dat er connecties bestaan tussen dopinghandelaren en producenten van synthetische drugs. Enkele respondenten veronderstellen dat de handelaren onderling samenwerken, onder meer door prijsafspraken te maken en een verdeling van gebieden in Nederland waarbinnen zij hun activiteiten ontplooiën. Diverse geïnterviewden denken dat de dopinghandel in toenemende mate in de greep van de georganiseerde criminaliteit komt. Bovendien zou de dopinghandel steeds meer verweven raken met de handel in XTC.

Het merendeel van de respondenten zegt de jaarlijkse omzet van de dopinghandel niet exact te kunnen inschatten. Wanneer geïnterviewden wel een schatting van de jaarlijkse omvang van dopinghandel in Nederland anno 2001/2002 geven, wordt het bedrag geschat tussen € 68 miljoen en € 91 miljoen per jaar. Men blijkt zich hierbij echter te baseren op het onderzoeksrapport 'Handel in doping' (1998). Enkele geïnterviewden geven te kennen dat zij de schatting in 'Handel in doping' te hoog vinden. Ondanks het feit dat men veelal geen schatting van de jaarlijkse omzet kan maken, wordt door diverse geïnterviewden verondersteld dat de omvang van de handel sinds 1998 is gegroeid. De gebruikers hebben de doseringen verhoogd en volgens diverse geïnterviewden zijn de prijzen van de middelen gestegen. De prijsstijgingen zouden verband houden met de wetswijziging; de handelaren lopen grotere risico's en moeten voorzichtiger te werk gaan, waardoor de prijzen stijgen.

Over het algemeen zeggen de geïnterviewde opsporingsambtenaren dat zij geen goed beeld hebben van de handel in dopinggeduide middelen. Volgens diverse opsporingsambtenaren heeft de handel in dopinggeduide middelen geen hoge opsporingsprioriteit, waardoor ook geen actieve opsporing op dit gebied plaatsvindt. Hierbij komt dat de medewerkers van de diverse opsporingsdiensten veelal te weinig kennis hebben over (dopinggeduide) geneesmiddelen om gerichte opsporing op dit terrein uit te kunnen voeren. Veel opsporingsambtenaren onderkennen het feit dat zij door de wetswijziging weliswaar over meer opsporingsmiddelen kunnen beschikken, maar voor zover kan worden nagegaan heeft dit tot dusverre nog niet geleid tot succesvolle opsporingsonderzoeken of veroordelingen op het gebied van illegale dopinghandel.

3. INDICATOREN

Om het dopinggebruik in de sport beter te kunnen bestrijden, is in mei 2001 een wetswijziging van kracht geworden, waarbij de illegale handel in geneesmiddelen voor dopingdoeleinden is ondergebracht in de Wet op de economische delicten (WED). Het onbevoegd produceren en het onbevoegd afleveren van geneesmiddelen, evenals het bereiden, het verkopen, het afleveren, het invoeren, het verhandelen of het ter aflevering in voorraad houden van ongeregistreerde geneesmiddelen is sindsdien een economisch delict. De wetswijziging heeft als oogmerk het effectiever tegengaan van de illegale productie en handel van geneesmiddelen, en daarmee ook een effectievere aanpak van de productie en handel in dopinggeduide middelen.

Bij illegale handel in geneesmiddelen gaat het overigens niet in alle gevallen om dopinggeduide middelen. Er vindt tevens illegale handel in geneesmiddelen plaats die niet voorkomen op de lijst van verboden farmacologische groepen van stoffen en verboden methoden, kortweg aangeduid met 'de dopinglijst'. Hierbij gaat het bijvoorbeeld om een in de uitgaanswereld gebruikt middel als gammahydroxyboterzuur (GHB) en een prestatieverhogend middel als sildenafil, bekend onder de productnaam Viagra. De gegevens in deze rapportage beperken zich echter tot de dopinggeduide middelen die voorkomen op de dopinglijst van het Internationaal Olympisch Comité (zie bijlage 1).

Om de gevolgen van de wetswijziging te kunnen vaststellen moeten indicatoren worden ontwikkeld die dit kunnen meten. Hiertoe zijn interviews gehouden met deskundigen en goed geïnformeerde personen, veelal werkzaam bij opsporingsinstanties. Tijdens de gesprekken is ingegaan op de behoefte aan informatie om de handel in doping in de tijd te kunnen volgen en op gegevens die daarvoor reeds beschikbaar zijn of in aanmerking komen. Uitgangspunt is dat de situatie voor de wetswijziging, het jaar 2000, als ijkpunt kan dienen voor de evaluatie. Vervolgmetingen op een later tijdstip, bijvoorbeeld in 2003, kunnen dan de gevolgen in kaart brengen.

3.1 Informatiebehoefte

Evenals bij overige goederen is ook bij dopingmiddelen sprake van een aanbod- en een vraagzijde. Aan de aanbodkant vindt de productie, distributie en groothandel in doping plaats. De wetswijziging richt zich met name op de aanbodzijde van de dopingmarkt. Om te kunnen nagaan of de wetswijziging effect sorteert dienen indicatoren te worden ontwikkeld die de opsporing en vervolging van handelaren en de productie en de omvang van de handel meten. Hierbij gaat het onder meer om informatie over de aantallen handelaren in doping verdeeld naar regio. Tevens dient informatie te worden verkregen over de betrokkenheid van de georganiseerde criminaliteit bij de dopinghandel en de verwevenheid met andere illegale middelen, zoals de handel in drugs.

Productie en distributie

Opsporingsdiensten hebben met name zicht op dopingmiddelen wanneer die van de ene schakel in de distributieketen worden verplaatst naar de volgende. Vaak grijpen opsporingsdiensten in op specifieke schakels. Zo doet de USD vooral onderzoek naar

productieplaatsen, terwijl de Douane vanwege de aard van haar activiteiten met name te maken heeft met de grensoverschrijdende, internationale handel in dopingmiddelen.

Naast de bij de handel betrokken personen geven de geïnterviewden aan tevens behoefte te hebben aan informatie over de herkomst, aard en omvang van de gebruikte middelen. Vooral instanties of beroepsbeoefenaren die rechtstreekse contacten onderhouden met individuele sporters hebben volgens de geïnterviewden zicht op de vraagzijde, oftewel de gebruikers van dopingmiddelen. Met name gebruikers kunnen inzicht geven in de aard en omvang van het dopinggebruik en over de herkomst van de middelen. Bekend is dat sportartsen, en in mindere mate huisartsen, vragen van sporters krijgen over het gebruik van doping. Ook de Inspectie voor de Gezondheidszorg (IGZ) zou volgens sleutelinformanten zicht hebben op de aard en herkomst van dopingmiddelen.

Marktplaatsen

Daarnaast zijn er de marktplaatsen waar vraag en aanbod samenkomen. Hiermee worden de intermediairs bedoeld waar de overdracht plaatsvindt. Enkele sleutelinformanten noemen het Internet als belangrijke intermediair, terwijl anderen juist aangeven dat de rol van Internet in de dopinghandel gering is. Het contact tussen handelaren en gebruikers wordt volgens hen vooral in de sportscholen gelegd. Benadrukt wordt dat dit niet noodzakelijkerwijs betekent dat de sportschoolhouder bij de handel is betrokken. Volgens de geïnterviewden is de eigenaar vaak wel op de hoogte van de handel. Zolang de sportscholen de belangrijkste distributiekanaal zijn, wordt het gebruik van Internet als te omslachtig beschouwd. Gebruikers die via de sportscholen hun middelen verkrijgen zouden geen bestellingen op Internet plaatsen. Zij zijn vaak bekend met de lokale handelaar en de door hem aangeboden middelen. Het wordt niet waarschijnlijk geacht dat een dergelijke gebruiker vervolgens dopingmiddelen aanschaft via een oncontroleerbaar medium als Internet, waarbij de middelen vooraf moeten worden betaald. Bovendien zouden de via Internet aangeboden producten duurder zijn dan wat via de sportscholen verkrijgbaar is. Internet lijkt daarmee een handelsplaats te zijn voor dopingmiddelen die op een andere wijze lastig zijn te verkrijgen of voor onervaren gebruikers die geen toegang hebben tot de overige marktplaatsen.

Overige intermediairs rond andere sporten behoren uiteraard tot de mogelijkheden, maar zijn door de geïnterviewde deskundigen niet genoemd. Dit betekent niet dat dergelijke intermediairs niet zouden bestaan, maar het betekent wel dat de gesproken sleutelinformanten hierop geen zicht hebben. De informatiebehoefte bestaat hierbij uit de aantallen marktplaatsen en de soort en kwaliteit van de verhandelde middelen. Met name de kwaliteit baart de IGZ zorgen. De verkrijgbaarheid van vervalste middelen met een andere samenstelling dan op de middelen is aangegeven kan schadelijke gevolgen hebben voor de gezondheid van de gebruiker. Daarnaast zijn middelen, zoals groeihormonen van humane oorsprong in de illegale handel verkrijgbaar, die op langere termijn tot ernstige gezondheidsklachten kunnen leiden.

Inspanningen

Onder inspanningen wordt verstaan de inzet van medewerkers en de toegepaste opsporingsmiddelen door de instanties die zich bezighouden met de opsporing en vervolging van verdachten van handel in doping. Vooral het ministerie van Justitie geeft aan voor de evaluatie van de wetswijziging hieraan behoefte te hebben.

De verwachting is dat naarmate meer middelen kunnen worden ingezet en daadwerkelijk worden toegepast, de gevolgen duidelijker zichtbaar zullen worden. De

door de wetswijziging uitgebreide mogelijkheden voor opsporing en vervolging zouden zichtbaar moeten worden in een toename van aangehouden verdachten, meer processen-verbaal voor misdrijven en meer veroordelingen. De toename van deze aantallen zouden moeten zijn terug te vinden in de registraties van politie, justitie en overige opsporingsinstanties zoals de Douane en de FIOD/ECD.

Voor alle betrokken instanties geldt echter dat de inzet van middelen, met name personeel, incidenteel en fragmentarisch is. In Nederland besteedt tot nu toe alleen de IGZ structureel aandacht aan dopingzaken. Twee personen besteden een (groot) deel van hun werktijd aan dopinggerelateerde zaken. In 2000 en 2001 zijn zij bij een onderzoek naar dopinghandelaren bijgestaan door de FIOD.

Gewenste indicatoren

Uit bovenstaande blijkt dat de informatiebehoefte over dopinggeduide middelen zich toespitst op:

- aantallen handelaren in doping (verdeeld naar regio);
- rol georganiseerde criminaliteit bij de dopinghandel;
- verwevenheid met andere illegale middelen, zoals de handel in drugs;
- aantallen productieplaatsen dopingmiddelen, nationaal en internationaal;
- aard en omvang van de gebruikte middelen;
- kwaliteit van de verhandelde middelen;
- soort en aantallen distributiekanaalen van dopingmiddelen;
- aantallen marktplaatsen;
- inspanningen opsporingsinstanties: aantal malen gebruik van ruimere opsporingsmiddelen;
- aantallen gestarte strafrechtelijke onderzoeken en veroordelingen dopinghandelaren.

3.2 Beschikbare informatie

Nagegaan is welke kwantitatieve informatie uit bestaande registraties beschikbaar is over de bovengenoemde indicatoren. Uit deze inventarisatie blijkt dat van illegale handel in doping geen systematische registraties bestaan, noch bij de politie noch bij andere opsporingsinstanties. Diverse geïnterviewden geven aan dat de bestaande registratiesystemen tekort schieten om informatie over illegale dopinghandel adequaat vast te leggen. Zo worden in de bedrijfsprocessensystemen van de politie geen gegevens vastgelegd, waarmee een directe of desnoods indirecte relatie met dopingmiddelen of handel in illegale doping kan worden gelegd. Als de politie dopingmiddelen aantreft dan bepalen de omstandigheden, bijvoorbeeld tijdens een verkeerscontrole of als bijvangst in een drugszaak, de codering waaronder de middelen in het registratiesysteem worden vastgelegd. In deze paragraaf is beschreven welke registraties beschikbaar zijn en welke informatie ze op dit moment bevatten.

Inbeslagnemingen

Uit het criminaliteitsbeeld van de regiopolitie Hollands Midden blijkt bijvoorbeeld dat in 2001 in totaal 1080 incidenten zijn geregistreerd met betrekking tot drugs en medicijnen. De meeste incidenten betreffen het gebruik van drugs, dealen in drugs of drugsoverlast. In totaal zijn bij 176 incidenten drugs of andere middelen in beslag genomen, vooral cocaïne (62 keer), cannabis (50 keer), hennepplanten (34 keer), XTC (33

keer), en heroïne (22 keer). Overige middelen als amfetamines, LSD, GHB zijn twee maal aangetroffen en methadon en perfetine één maal. Van deze middelen komen cocaïne en perfetine, beide als een stimulantia, methadon, als een narcotische analgetica, en cannabis, als een middel dat onder bepaalde omstandigheden is verboden, bijvoorbeeld tijdens Olympische Spelen, voor op de dopinglijst. Van anabolen en groeihormonen, die als de meest omstreden dopingmiddelen worden beschouwd, is in de registratie van de regiopolitie Hollands Midden geen spoor te bekennen.

Nagegaan zou kunnen worden of in de registraties van de overige politieregio's wel dopingmiddelen voorkomen. De verwachting is echter dat de aantallen geregistreerde incidenten met betrekking tot drugs en medicijnen omvangrijk zijn, terwijl slechts een fractie van dit aantal anabolen en groeihormonen betreft.

Handel

Voor overtredingen van de Wet op de geneesmiddelenvoorziening (WOG) is in de politieregistratie evenmin een aparte incidentcode beschikbaar. Verdachten van handel in dopingmiddelen worden geregistreerd onder uiteenlopende incidentcodes, afhankelijk van de omstandigheden waaronder zij worden aangetroffen. Dit betekent dat in de registraties zou moeten worden gezocht naar handel in dopingmiddelen, hetgeen zoeken is naar de bekende speld in een hooiberg en derhalve praktisch gezien vrijwel onuitvoerbaar.

Voor de wetswijziging was handel in doping een overtreding volgens de wet op de geneesmiddelenvoorziening, na de wetswijziging is het een misdrijf. Processen-verbaal van misdrijven worden in tegenstelling tot overtredingen geregistreerd in het herkenningssysteem van de politie (HKS). Verdachten zullen een proces-verbaal hebben ontvangen voor overtreding van de WOG. Slechts een deel van alle verdachten die de WOG hebben overtreden zal betrekking hebben op de handel in doping, het overige deel zal voor andere misdrijven en overtredingen een proces-verbaal hebben ontvangen.

In 2000 zijn bij het Openbaar Ministerie 74 zaken bekend, waarbij overtreding van de WOG ten laste is gelegd. Van deze zaken betreffen 52 uitsluitend overtredingen van de WOG. In de overige 22 zaken is tevens lid van criminele organisaties (artikel 140 Sr.) ten laste gelegd, en in 19 van deze 22 zaken tevens overtreding van de Opiumwet (OW). Niet bekend is hoeveel van deze 74 zaken doping(handel) betreft. Dossieronderzoek zou dit moeten uitwijzen.

Bij diverse opsporingsinstanties zijn gegevens over doping(handel) beschikbaar, zij het dat de informatie is gebaseerd op incidentele gevallen en sterk afhankelijk is van specifieke opsporingsinspanningen. Zo heeft de FIOD vorig jaar twee onderzoeken uitgevoerd naar handelaren in illegale doping. Het ene onderzoek heeft geleid tot een veroordeling van vijf personen. De hoofdverdachte is een sportschoolhouder. Het andere onderzoek is niet afgerond wegens het voortijdig overlijden van de verdachte. Daarnaast loopt in Breda momenteel een derde rechtszaak tegen twee dopinghandelaren.

Het totale aantal in 2000 gestarte justitiële onderzoeken tegen dopinghandelaren is onbekend. Dit zou overigens volgens een van de sleutelinformanten wel kunnen worden verkregen door alle 19 arrondissementen hiernaar schriftelijk te vragen. Dezelfde sleutelinformant merkt op dat voor de wetswijziging de opsporingsmiddelen ontbraken om individuele handelaren aan te kunnen pakken. Het starten van een strafrechtelijk onderzoek was pas zinvol nadat was aangetoond dat er sprake was van een criminele organisatie (artikel 140 Sr.). Hierdoor was het mogelijk voldoende opsporingsmiddelen in te zetten, waardoor belastende informatie is verzameld die vervolgens tot aanhoudingen hebben geleid.

Overigens zijn volgens het Landelijk Parket waar de twee strafzaken tegen dopinghandelaren zijn opgestart alle verdachten naast andere wetsartikelen ook overtreding van de wet op de geneesmiddelen voorziening ten laste gelegd. Indien dit vaker het geval is, zou dit betekenen dat als deze wetsartikelen in het registratiesysteem van het Openbaar Ministerie (Compas) worden geselecteerd tenminste een deel van de dopinghandelaren in deze selectie zit.

Distributie

De Nederlandse Douane controleert op de invoer van niet-geregistreerde medicijnen aan de buitengrenzen van de Europese Unie (EU) in Nederland (bijvoorbeeld de Rotterdamse haven en Schiphol). Het intracommunautaire postverkeer wordt echter niet stelselmatig gecontroleerd. Uit gegevens van de IGZ blijkt dat de afgelopen jaren diverse zendingen met dopingmiddelen uit met name Spanje en Griekenland het land zijn binnengekomen. Een deel van de zendingen zou vervolgens zijn geëxporteerd naar andere landen. Tenminste één zending voor Groot-Brittannië is in 2001 op Schiphol onderschept.

In 2000 komen in het Douane Fraude Bestand (DBF) van de Douane 33.000 meldingen voor van onregelmatigheden met betrekking tot niet-geregistreerde medicijnen. Hierbij gaat het vooral om niet-geregistreerde medicijnen die als postpakket van buiten de EU naar Nederland zijn verstuurd. Vanwege een incomplete en weinig eenduidige registratie is niet exact te bepalen hoeveel meldingen betrekking hebben op dopingmiddelen. Bij tenminste 200 meldingen zou het echter om doping gaan. Niet duidelijk is of dit ook 200 afzonderlijke partijen betreft of dat partijen met verschillende soorten ongeregistreerde medicijnen vaker zijn meegeteld.

Overigens doet de douane, indien bij controle partijen geneesmiddelen worden aangetroffen, veelal een beroep op de expertise van de IGZ. Ongeregistreerde geneesmiddelen worden dan ook door de IGZ in beslag genomen. De IGZ laat alle in beslaggenomen dopingmiddelen onderzoeken op werkzame bestanddelen door het laboratorium van het RIVM. In de registratie van de door het RIVM onderzochte dopingmiddelen wordt eenmaal melding gemaakt van een uit Bulgarije verstuurd postpakket met Bionabol, Testosteron en het diergeneesmiddel Laurabolin.

Vervalsingen

De IGZ richt zich op de aard en kwaliteit van de middelen, meer dan op de omvang. Zij heeft een registratie van vervalste en niet-geregistreerde middelen. Dit zijn middelen die zij krijgt doorgespeeld van opsporingsinstanties, maar ook van gebruikers die bijvoorbeeld graag willen weten welke werkzame stoffen in het middel aanwezig zijn. Al deze middelen worden geregistreerd en opgestuurd naar het RIVM-LGO-laboratorium om de samenstelling van het middel na te gaan. Geschat wordt dat 70-75% van de in de bodybuilding wereld gebruikte middelen is vervalst. Dit betekent dat het middel niet de juiste hoeveelheid originele grondstoffen bevat of andere grondstoffen dan het etiket vermeldt. De hoeveelheid werkzame stoffen is dan meestal geringer.

De IGZ registreert van de dopingmiddelen die worden aangetroffen het soort middel en laat bij het laboratorium van het RIVM-LGO een monster analyseren. Cijfers over de hoeveelheden dopingmiddelen uitgedrukt in aantallen ampullen, tabletten, capsules of in liters vloeistof zijn niet beschikbaar. Naar soort middel zijn wel gegevens beschikbaar. Uit de aanduiding op de etiketten of het verpakkingsmateriaal blijkt dat van de in 2000 en 2001 aangetroffen dopingmiddelen 90% kan worden gerekend tot anabole steroïden, 5% tot groeihormonen, 4% tot stimulantia en 1% tot diuretica. Onder de aangetroffen anabolica komen met name testosteron, stanozolol en nandrolon relatief veel voor. Verder

blijkt dat in 2000 van alle 70 onderzochte monsters er 43 (61%) zijn vervalst. In 2001 is dit afgenomen tot een kwart, 16 van de 66 monsters.

Omdat niet altijd geheel duidelijk is van waar de door de IGZ aangetroffen middelen afkomstig zijn, is niet aan te geven of de gangbare schatting van 70-75% vervalste middelen onjuist is. Zo is van de in 2000 aangetroffen en geanalyseerde middelen ruim de helft, 39 van de 70 middelen, afkomstig van één dopinghandelaar. Bovendien wordt vermoed dat van de overige aangetroffen middelen een deel ook van deze handelaar afkomstig is. Deze handelaar vervalste op grote schaal dopingmiddelen.

Uit de registratie van het RIVM blijkt tevens dat van een groot deel van de dopingmiddelen de identiteit correct is, maar dat het gehalte aan werkzame bestanddelen niet overeenkomt met de declaratie op het etiket. Meestal is het middel sterk verdund tot zelfs een niet meer te meten concentratie, maar ook zijn vervalsingen aangetroffen met een verhoogde concentratie.

Ook volgens de farmaceutische industrie bestaat het overgrote deel van de handel in illegale doping uit vervalste middelen. Als er al producten van hen in het illegale circuit verkrijgbaar zijn, dan zou dit via de groothandel moeten plaatsvinden. De gegevens over de verkopen aan de groothandel komen volgens de farmaceutische bedrijven immers overeen met de eigen productiegegevens. In het verleden heeft een farmaceutisch bedrijf als Organon een enkele keer de betrekkingen met een groothandel opgezegd vanwege de verdenking van het lekken naar illegale circuits. De afgelopen jaren is dat volgens hen niet meer voorgekomen.

Daarnaast zijn er de niet-geregistreerde dopingmiddelen. Dit zijn middelen die door een gerenommeerd farmaceutisch bedrijf, bijvoorbeeld Organon, zijn geproduceerd, zowel in Nederland als in het buitenland, bijvoorbeeld Spanje, Griekenland of Turkije. Deze middelen die in het buitenland zijn geproduceerd, hebben een opschrift en bijsluiters in de taal van het land waar ze zijn geproduceerd, zijn niet als zodanig in Nederland geregistreerd, maar zouden hier in het illegale circuit wel worden verhandeld. Dit maakt de indicator (productiecijfers farmaceutische industrie vergelijken met groothandels-cijfers) minder geschikt.

Marktplaatsen

De meeste informatie over het gebruik van dopingmiddelen is te verkrijgen via de gebruikende sporters zelf. Angst voor schorsingen of zelfs levenslange uitsluiting bij sporten waar streng wordt gecontroleerd, weerhoudt hen echter vaak openlijk over het gebruik te spreken. Anoniem zijn veel gebruikers bereid meer informatie te geven. Diopter doet momenteel onderzoek naar het gebruik van doping onder sporters in vijf verschillende takken van sport. De gegevens zijn in de loop van 2002 beschikbaar.

Uit onderzoek naar middelengebruik en de wijze waarop gebruikers dit verkrijgen, blijkt dat de meeste dopinggebruikers de middelen krijgen van bekenden (vrienden, kennissen of familie) of een arts, slechts een minderheid noemt de trainer als bron. De informatie van gebruikers biedt zo echter nog weinig zicht op de locaties waar de handel in doping plaatsvindt. Wellicht dat het antwoord gekregen van de trainers verwijst naar sportscholen, maar zolang niet bekend is waar de trainers werkzaam zijn, blijft het antwoord speculatief. De rol van Internet in de dopinghandel en de functie van sportscholen is hiermee niet verhelderd.

Uit aanvullend onderzoek naar de handel in dopinggeduide middelen blijkt dat de functie van Internet als marktplaats in Nederland beperkt lijkt. Gedurende twee weken blijken in 19 voor doping relevante nieuwsgroepen 742 nieuwe berichten geplaatst. Hiervan zijn 68 berichten (9%) dopinggerelateerd. Van de dopinggerelateerde berichten

zijn er vier afkomstig van een handelaar. Het betreft hier drie verschillende handelaren. Eén handelaar heeft op twee nieuwsgroepen hetzelfde bericht geplaatst.

Inspanningen

Over inspanningen en effectiviteit van opsporing en vervolging zijn geregistreerde gegevens beschikbaar, zij het dat hiervoor aanvullend dossieronderzoek noodzakelijk is. Uit de registratie van het Openbaar Ministerie kunnen alle in 2000 ingestroomde zaken voor overtreding van de WOG worden geselecteerd. Uit bestudering van de dossiers moet vervolgens blijken of het hierbij gaat om dopinghandel, hoeveel personen bij de handel zijn betrokken en tevens op welke wijze de zaak is afgedaan (sepot, transactie of veroordeling).

Om de effectiviteit van de inspanningen te kunnen bepalen dienen gegevens over het aantal gestarte strafrechtelijk onderzoeken naar dopinghandel en de inzet van medewerkers te worden verkregen. Deze informatie kan opgevraagd bij de arrondissementsparketten. Tevens kan daar worden geïnformeerd naar de toepassing van de ruimere opsporingsmiddelen bij de strafrechtelijke onderzoeken naar dopinghandel.

Beschikbare indicatoren

Uit bovenstaande zijn de volgende beschikbare indicatoren te destilleren:

- aantallen ingestroomde zaken overtreding WOG;
- aantallen ingestroomde zaken overtreding WOG dat deel uit maakt van een criminele organisatie;
- aantallen in gang gezette strafrechtelijke onderzoeken en veroordelingen;
- vervalste en niet-geregistreerde medicijnen (IGZ/RIVM-LGO);
- prevalentie van dopinggebruik;
- omvang dopinggebruik;
- partijen geïmporteerde ongeregistreerde medicijnen;
- Internet als marktplaats voor dopingmiddelen.

3.3 Informatiedekking en kwaliteit

Uit het overzicht in tabel 3.1 blijkt dat voor een deel van de informatiebehoefte in het geheel geen gegevens beschikbaar zijn om hierin te voorzien. Voor het overige deel geldt dat de informatiedekking niet volledig is. In dat geval is er een discrepantie tussen de behoefte aan informatie en de beschikbare gegevens. Dit geldt bijvoorbeeld voor de aantallen handelaren in doping. Uit de registratie van het Openbaar Ministerie is het aantal ingestroomde zaken af te leiden waarbij overtreding van de WOG ten laste is gelegd. Dit zal overigens een onderschatting zijn van het aantal dat door de politie als verdachten is aangehouden omdat de politie niet alle zaken doorstuurt naar het Openbaar Ministerie. Verder is niet bekend of de betrokken personen handelaren zijn, en als ze handelaar zijn, of ze ook in dopingmiddelen handelen. De WOG beslaat meer dan alleen handel in doping, ook overige ongeregistreerde geneesmiddelen vallen onder deze wet. Bovendien is het aantal geregistreerde verdachten sterk afhankelijk van de gepleegde opsporingsinspanningen. Voor de wetwijziging had het aanpakken van de handel in doping geen hoge prioriteit. De verwachting is dat mede daarom het aantal verdachten van handel in doping in het jaar 2000 gering zal zijn. Hoe dit zich vanaf 2001 zal ontwikkelen dient door het uitvoeren van vervolgmetingen in kaart te worden gebracht.

Daarnaast is niet bekend of verdachten van dopinghandel altijd het overtreden van de WOG ten laste wordt gelegd.

Deze tekortkomingen gelden ook voor de behoefte aan informatie over de rol van de georganiseerde criminaliteit bij de dopinghandel, waarbij van dezelfde onvolledige gegevens gebruik wordt gemaakt. Bovendien is hierbij niet bekend of het ten laste gelegde feit, lid van een criminele organisatie (art. 140 Sr.), ook is bewezen.

Tabel 3.1 Informatiebehoefte dopinghandel, beschikbare indicatoren uit registraties en informatiedekking

	Informatiebehoefte	Beschikbare indicatoren uit registraties	Informatiedekking	Beoordeling kwaliteit	Bron
Handelaren	Aantallen handelaren in doping (verdeeld naar regio)	Aantallen ingestroomde zaken overtreding WOG	Deels: niet uitsluitend handel in doping Onbekend of het handelaren zijn Geen aanhoudingen.	Onvolledig en niet geheel valide	OMdata
	Rol georganiseerde criminaliteit bij dopinghandel	Aantallen ingestroomde zaken overtreding WOG waarbij criminele organisatie ten laste is gelegd	Deels: niet uitsluitend handel in doping; onbekend of het handelaren zijn	Onvolledig en niet geheel valide	OMdata
	Aantallen veroordelingen dopinghandelaren	Geen			
	Verwevenheid met andere illegale middelen, zoals de handel in drugs	Geen			
Productie en distributie	Soort en aantallen distributiekanaalen van dopingmiddelen	Partijen geïmporteerde ongeregistreerde medicijnen	Deels: postpakketten met kleine zendingen ongeregistreerde medicijnen van buiten EU	Onvolledig	DFB
	Productieplaatsen dopingmiddelen	Geen			
	Aantallen marktplaatsen	Internet als marktplaats van dopingmiddelen.	Deels: slechts een marktplaats	Onvolledig	Internet: 29 nieuwsgroepen
Gebruik	Aard en omvang dopinggebruik	a. Prevalentie van dopinggebruik b. Omvang dopinggebruik c. Inbeslagnemingen vervalste en niet-geregistreerde medicijnen	Deels: a. Dopingmiddelen naar hoofdcategorieën geïnventariseerd b. Omvang gebruik dopingmiddelen c. Geen landelijke dekking	a. Niet betrouwbaar b. Niet betrouwbaar c. Onvolledig	a. CEDRO b. CEDRO c. IGZ/ RIVM
Inspanningen	Inspanningen opsporingsinstanties: gebruik ruimere opsporingsmiddelen en gestarte strafrechtelijke onderzoeken	Geen			

Distributiekanaalen en marktplaatsen

Informatie over de distributiekanaalen beperkt zich tot het postverkeer van buiten de Europese Unie, dat via Amsterdam wordt gedistribueerd. In dit distributiecentrum vindt controle door de douane plaats. Postpakketten met herkomstlanden binnen de Europese Unie komen via Rotterdam het land binnen. De douane in Rotterdam controleert postpakketten niet op onregelmatigheden. Op de dopingmiddelen die op een andere wijze dan via de post, bijvoorbeeld via koeriersdiensten, worden verstuurd is derhalve geen zicht. Hetzelfde geldt voor de dopingmiddelen die afkomstig zijn uit landen binnen de Europese Unie, ook als ze via de post binnenkomen.

De handel via Internet is in Nederland niet omvangrijk, maar sommige dopingmiddelen zijn elders vrij verkrijgbaar en worden ongetwijfeld via Internet besteld. Hiernaar wordt overigens momenteel onderzoek gedaan. De resultaten van dit onderzoek zijn nog niet beschikbaar. Ook informatie over andere marktplaatsen, zoals sportscholen, is niet beschikbaar.

Aard en omvang dopinggebruik

Over aard en omvang van dopinggebruik zijn gegevens uit het prevalentie onderzoek van het CEDRO beschikbaar. Ondanks het forse aantal respondenten is de omvang van de steekproef toch te gering om de prevalentie van dopinggebruik goed te kunnen meten. Het onderzoek van Diopter naar dopinggebruik in vijf takken van sport maakt gebruik van targeted sampling. In april 2002 zijn de gegevens van dit onderzoek beschikbaar.

Inspanningen

Over de inzet van medewerkers van opsporingsinstanties en de effectiviteit van de opsporing en vervolging in termen van aantallen strafrechtelijke onderzoeken en veroordelingen zijn geen geregistreerde gegevens beschikbaar. Evenmin is niet bekend of tijdens deze onderzoeken gebruik is gemaakt van de ruimere opsporingsmiddelen. Bekend is dat alleen de IGZ structureel menskracht inzet voor opsporing van handel in doping. De overige betrokken opsporingsdiensten zetten incidenteel personen in, afhankelijk van de dopingonderzoeken die worden uitgevoerd.

3.4 Alternatieven

Gezien de informatiebehoefte is het aantal beschikbare indicatoren gering en laat de kwaliteit te wensen over. Om een beter beeld te krijgen van de situatie van voor en na de wetswijziging dient met name de onvolledigheid van de gegevens te worden verbeterd. Bij enkele indicatoren is dit mogelijk. Zo kunnen in het jaar voorafgaand aan de wetswijziging de dossiers van alle 74 in 2000 in Compas geregistreerde WOG-zaken worden opgevraagd en geanalyseerd. Vragen bij deze dossieranalyse zijn: in hoeverre gaat het om dopinghandelaren? Is er sprake van georganiseerde criminaliteit en welke groepen kunnen worden onderscheiden? In welke regio waren deze groepen actief? Is er een verwevenheid met de drugshandel? Ter aanvulling kan met de officier van justitie die de desbetreffende zaak heeft behandeld een interview worden gehouden. Voor de jaren na 2000 kan gebruik worden gemaakt van dezelfde methoden. Zo kunnen de ontwikkelingen na de wetswijziging worden beschreven.

Om het aantal justitiële onderzoeken tegen dopinghandelaren te bepalen zouden alle 19 arrondissementen kunnen worden aangeschreven. Waarschijnlijk kan dat via het Parket Generaal. De belangrijkste vraag is welke justitiële onderzoeken waarbij dopinghandel een rol speelt in 2000 en eventueel in 2001 zijn opgestart en wat de tenlastelegging is. De resultaten geven zicht op de aantallen zaken en handelaren, maar kunnen, mocht bijvoorbeeld blijken dat overtredingen van de WOG niet altijd ten laste worden gelegd, tevens worden gebruikt om meer dopingzaken in Compas te selecteren. Op een later tijdstip kan dit vervolgens worden herhaald.

Verder kunnen alle 25 politieregio's worden benaderd met het verzoek een bestand te leveren met alle drugs- en geneesmiddelen zaken in 2000 en 2001, analoog aan het criminaliteitsbeeld drugs en medicijnen van de regiopolitie Hollands Midden. Nagegaan kan worden of en hoeveel dopingmeldingen of dopingzaken de politie op jaarbasis krijgt. Ook

kan dit meer inzicht geven in de hoeveelheden in beslaggenomen dopingmiddelen in Nederland. De verwachting is echter dat niet alle politiekorpsen in staat zijn om deze gegevens op een adequate wijze te leveren.

Netwerkanalyse

De bij justitie en politie beschikbare gegevens kunnen aangevuld met dossiers van de IGZ worden gebruikt voor een netwerkanalyse. Gezien de beperkte hoeveelheid geregistreerde gegevens en de relatief beperkte omvang van de dopinghandel lijkt dat de meest vruchtbare invalshoek voor onderzoek naar dopinghandel. Ook internationaal wordt netwerktheorie gebruikt voor onderzoek naar moeilijk te benaderen populaties of naar gedragsvormen in de taboesfeer; zie bijvoorbeeld Sudman e.a. (1988), Laumann e.a. (1989) en Spreen (1999).

Sociale netwerkanalyse is een benadering van sociale verschijnselen waarbij de nadruk ligt op de relaties tussen personen (of tussen de andere eenheden van analyse, bijvoorbeeld nationale en internationale criminele organisatie), waarbij gebruik wordt gemaakt van de graphentheorie (zie bijvoorbeeld Doreian en Stokman, 1997). Allerlei soorten relaties zijn hierbij mogelijk. In een netwerkanalyse van dopinghandel zouden relevante relatie-soorten onder andere de volgende zijn: persoon A kent persoon B en weet dat deze in doping handelt; persoon A is begonnen met dopinghandel onder invloed van (of na introductie door) persoon B; persoon A koopt doping van persoon B. Belangrijke aanvullende vragen zijn bijvoorbeeld in welke mate handelaren van elkaars dopinghandel op de hoogte zijn, in hoeverre de groepen handelaren in kleinere deelcircuits uiteenvallen, en welke personen een centrale positie innemen in dergelijke circuits.

Netwerkanalyse biedt tevens inzicht in de mate van volledigheid van de beschikbare informatie. Informatie over de verspreiding van dopinghandelaren over Nederland kan leiden tot de conclusie dat voor een of meer regio's geen gegevens over dopinghandel beschikbaar zijn. De netwerkanalyse zou verder nog aan kracht kunnen winnen als naast gegevens uit strafrechtelijke onderzoeken ook informatie van dopinghandelaren of gebruikers kan worden toegevoegd. Gezien echter het feit dat handelaren en gebruikers momenteel bijzonder voorzichtig en achterdochtig zijn, is dit in de praktijk een lastige methode. Een alternatief is interviews te houden met door de politie aangehouden dopinghandelaren. Hierbij is echter de verwachting dat de informatie die zij bereid zijn te verstrekken niet veel toevoegt uit wat reeds op basis van de bestudeerde dossiers bekend is.

4. SAMENVATTING EN CONCLUSIES

Om de dopinghandel beter te kunnen bestrijden, is in mei 2001 een wetswijziging van kracht geworden, waarbij de illegale handel in geneesmiddelen voor dopingdoeleinden is ondergebracht in de Wet op de economische delicten (WED). Het onbevoegd produceren en het onbevoegd afleveren van geneesmiddelen is sindsdien, evenals het bereiden, het verkopen, het afleveren, het invoeren, het verhandelen of het ter aflevering in voorraad houden van ongeregistreerde geneesmiddelen, een economisch delict. De wetswijziging heeft het effectiever tegengaan van de illegale productie van en handel in geneesmiddelen als oogmerk, en daarmee ook een effectievere aanpak van de productie van en handel in dopinggeduide middelen.

Voor de evaluatie van de wetswijziging dient op korte termijn inzicht te worden verkregen in de aard en omvang van de illegale handel in dopingmiddelen (quick scan). Daarnaast dient te worden nagegaan welke gegevens beschikbaar zijn voor het ontwikkelen van indicatoren om de effecten van de wetswijziging te evalueren.

4.1 Aard en omvang dopinghandel

Om zicht te krijgen op de aard en omvang van dopinghandel zijn met 61 personen interviews gehouden. Hieruit blijkt dat sinds de publicatie van 'Handel in doping' van Koert en Van Kleij (1998) geen grote veranderingen zijn opgetreden in de aard van de dopingmiddelen waarin wordt gehandeld. De anabole androgene steroïden vormen nog steeds het meest gebruikte en verhandelde dopingmiddel. Anders dan in 1998 is momenteel (eind 2001, begin 2002) het gebruik van precursoren zeer populair en experimenteren gebruikers in toenemende mate met meerdere middelen en hogere doseringen. Terwijl in 1998 de experimentele gebruikers nog hun toevlucht zochten tot het gebruik van groeihormoon, clenbuterol en insuline geldt dat momenteel met name voor groeihormoon vanwege de hoge prijs niet meer. Clenbuterol is daarentegen populair geworden doordat het wordt beschouwd als een relatief goedkoop en veilig dopingmiddel. Tevens wordt momenteel door de experimentele gebruikers in toenemende mate smartdrugs gebruikt en in beperkte mate tevens zogenoemde 'hightech' middelen.

Het aantal personen dat bij de dopinghandel in Nederland betrokken is, wordt geschat op 30 tot 40 personen. Veel van deze handelaren blijken in dossiers van de Inspectie voor de Gezondheidszorg voor te komen. Over het algemeen zeggen de geïnterviewde opsporingsambtenaren dat zij geen goed beeld hebben van de handel in dopinggeduide middelen. Het merendeel van de geïnterviewden blijkt zich bij het beschrijven van de dopinghandel anno 2001/2002 te baseren op het rapport van Koert en Van Kleij (1998). De huidige kennispositie ten aanzien van de handel in dopinggeduide middelen is in vergelijking met 1998 weinig verbeterd.

Het overgrote deel van de gebruikers verkrijgt de dopingmiddelen via contacten met vrienden, medesporters of trainers. Deze contacten komen evenals in 1998 voornamelijk tot stand in het sportscholen- en fitnesscircuit. Anders dan in 1998, worden momenteel met name de handelaren in voedingssupplementen gezien als de belangrijkste distributiekanaal. Het Internet zou als medium voor de handel volgens enkele

respondenten sterk in opkomst zijn. De prijzen van de aangeboden middelen liggen echter 50% hoger dan de prijzen in het sportschool- en fitnesscircuit. De meeste gebruikers geven de voorkeur aan het kopen van hun middelen bij een vaste leverancier.

Ook bij de omvang van de handel baseren de geïnterviewden zich voornamelijk op het onderzoeksrapport 'Handel in doping' (1998). Enkele geïnterviewden geven te kennen dat zij de schatting in 'Handel in doping' te hoog vinden. Ondanks het feit dat men veelal geen schatting van de jaarlijkse omzet kan maken, wordt door diverse geïnterviewden verondersteld dat de omvang van de handel anno 2001/2002 ten opzichte van 1998 is gegroeid. Zo hebben gebruikers de doseringen verhoogd en zijn volgens diverse geïnterviewden de prijzen van de dopingmiddelen sinds 1998 gestegen. De prijsstijgingen houden mogelijk verband met de wetswijziging; de handelaren lopen grotere risico's en moeten voorzichtiger te werk gaan, waardoor de prijzen stijgen.

De hoge schattingen zijn waarschijnlijk mede het gevolg van hoge schattingen van de aantallen gebruikers. Het aantal gebruikers wordt op basis van het Nationaal Prevalentie Onderzoek van het CEDRO geëxtrapoleerd naar landelijke aantallen en geschat op 45.000. Het gaat hierbij echter niet alleen om het gebruik van anabole androgene steroïden en groeihormonen en dergelijke. In ruim de helft van de gevallen (53%) blijkt het uitsluitend te gaan om het gebruik van stimulantia (amfetamine, cocaïne, efedrine en hoge doseringen cafeïne). Bij dopinghandelaren worden deze middelen slechts in beperkte mate aangetroffen. Indien de gebruikers van stimulantia buiten beschouwing worden gelaten, dan zou het jaarlijks om ongeveer 20.000 tot 25.000 personen gaan, die spierversterkende middelen gebruiken zoals androgene anabole steroïden en groeihormonen.

4.2 Indicatoren gevolgen wetswijziging

Om de wetswijziging te kunnen evalueren dienen indicatoren te worden ontwikkeld die een maat zijn voor de illegale productie en handel in dopingmiddelen en de bestrijding daarvan. Gegevens van opsporingsinstanties kunnen echter niet los worden gezien van de opsporingsinspanningen. Rekening houdend met de lage prioriteit die dopinghandel in het verleden heeft gehad, is de verwachting dat de verzwaring van de strafmaat en de verruiming van de opsporingsmiddelen de komende jaren tot meer aanhoudingen, processen-verbaal, strafrechtelijke onderzoeken en veroordelingen zullen leiden. Door gegevens te verzamelen over het jaar 2000 kunnen de indicatoren voor dat jaar als ijkpunt voor de evaluatie van de wetswijziging gelden. Vervolgmetingen geven inzicht in de ontwikkelingen en daarmee effectiviteit van de aanpak van de productie en handel in dopingmiddelen.

Resultaten

Uit het onderzoek blijkt dat het aantal geschikte indicatoren in termen van betrouwbaarheid, validiteit en volledigheid momenteel beperkt is. In feite is met de huidige gegevens geen enkele indicator te noemen die voor de evaluatie van de wetswijziging een accuraat beeld geeft van (aspecten van) de handel in doping. In de registratie van de politie bijvoorbeeld zijn gegevens over productie en handel in doping niet terug te vinden. Dit betekent dat informatie over aantallen aanhoudingen en processen-verbaal voor dopinghandel niet beschikbaar zijn. Nagegaan dient te worden of de registratie van de politie zodanig kan worden aangepast dat deze informatie in het vervolg wel is te traceren, bijvoorbeeld door het toevoegen van een aparte incidentcode voor handel en productie van

dopingmiddelen. Hiermee is overigens het probleem niet te ondervangen dat veel politiemensen niet bekend zijn met dopingmiddelen en dergelijke middelen niet herkennen.

Op basis van de wel beschikbare gegevens uit registraties zijn indicatoren samen te stellen die voor een deel in de informatiebehoefte voorzien. Zo zijn de aantallen bij justitie ingestroomde zaken voor overtreding van de WOG geregistreerd in Compass. Niet bekend is of het hierbij om handel in dopinggeduide middelen gaat en wat de rol van de georganiseerde criminaliteit hierbij is. Tevens ontbreken gegevens over het gebruik van ruimere opsporingsmiddelen, de gestarte strafrechtelijke onderzoeken en de aantallen veroordeelde dopinghandelaren.

Daarnaast zijn op basis van het Nationaal Prevalentie Onderzoek indicatoren beschikbaar om de aard en omvang van dopinggebruik te monitoren. Zo is de prevalentie van dopinggebruik onder de algemene bevolking bekend. Vanwege de relatief lage prevalentie is het aantal respondenten dat recent doping heeft gebruikt gering. Bovendien blijkt het hierbij vooral om het gebruik van stimulantia te gaan en minder om het gebruik van anabolen en groeihormonen, terwijl dit juist de middelen zijn waarbij de gebruikers het grootste risico lopen op schadelijke effecten voor de gezondheid. In de dopinghandel lijkt het wel voornamelijk om anabolen te gaan. Van alle in beslag genomen dopingmiddelen, zo blijkt uit de gegevens van de IGZ over vervalste en niet-geregistreerde medicijnen, behoort verreweg het meeste tot de anabolen, terwijl stimulantia bij dopinghandelaren nagenoeg niet zijn aangetroffen.

De in beslaggenomen dopingmiddelen kunnen een goede indicator zijn voor de soort middelen waarin wordt gehandeld, zij het dat niet bekend is of alle in Nederland in beslaggenomen dopingmiddelen bij de IGZ terechtkomen. Ook gebruikersonderzoeken onder specifieke doelgroepen, zoals momenteel door Diopter wordt uitgevoerd, kunnen naast informatie over gebruikers en gebruikspatronen tevens meer inzicht geven in de handel in doping en de aard van de aangeboden middelen.

Over de soorten en aantallen distributiekkanalen en marktplaatsen van dopingmiddelen is slechts summier informatie beschikbaar. Zo controleert de Douane de van buiten de EU naar Nederland verstuurde postpakketten op ongeregistreerde medicijnen, waaronder dopingmiddelen. Op alle binnen de EU verzonden postpakketten vindt deze controle echter niet plaats. Ook koeriersdiensten kunnen vrijwel zonder controle partijen niet-geregistreerde medicijnen invoeren. Voor de marktplaatsen kan gebruik worden gemaakt van onderzoek naar handel in doping via Internet. Over andere marktplaatsen, bijvoorbeeld sportscholen is geen informatie beschikbaar.

4.3 Alternatieve indicatoren

Gezien de informatiebehoefte is het aantal beschikbare indicatoren gering en laat de kwaliteit te wensen over. Met name de onvolledigheid van de gegevens dient te worden verbeterd. Bij enkele indicatoren is dit zoals hierboven reeds is aangegeven ook mogelijk. Als aanvulling op registraties kan dossieronderzoek worden uitgevoerd om uit te wijzen of verdachten van overtreding van de WOG ook in geneesmiddelen handelen en of het hierbij op dopinggeduide middelen gaat. Ook kan aan de hand van dossieronderzoek meer inzicht worden verkregen in de rol van de georganiseerde criminaliteit bij dopinghandel.

Om het aantal onderzoeken tegen dopinghandelaren te bepalen kunnen alle 19 arrondissementen worden benaderd met de vraag welke justitiële onderzoeken, waarbij dopinghandel een rol speelt, zijn opgestart en welke opsporingsmiddelen worden toegepast. Om inzicht te krijgen in de aard en omvang van de in beslaggenomen

hoeveelheden dopingmiddelen kunnen alle 25 politieregio's worden verzocht hierover informatie te verstrekken analoog aan de wijze waarop jaarlijks de gegevens over de hoeveelheden in beslaggenomen drugs worden verzameld.

Tenslotte kunnen de bij justitie en politie beschikbare gegevens, aangevuld met dossiers van de IGZ, worden gebruikt voor netwerkanalyse. Vanwege de beperkte omvang en kwaliteit van de geregistreerde gegevens en de relatief beperkte omvang van de dopinghandel, vergeleken met andere middelen zoals harddrugs, is het aan te bevelen meer gebruik te maken van beschikbare kwalitatieve informatie uit dossiers en interviews met betrokkenen. Deze betrokkenen kunnen ambtenaren van opsporingsdiensten zijn, maar ook personen die zich anderszins met de handel of productie van dopingmiddelen bezighouden.

GERAADPLEEGDE LITERATUUR

- Abraham, M.D., P.D.A. Cohen, R.J. van Til, M.A.L. de Winter (1999):
Licit and illicit drug use in the Netherlands, 1997. CEDRO, Amsterdam.
- Boer, A. de, S.F. van Haren, F. Hartgens, D. de Boer, A. J. Porsius (1996):
Onderzoek naar het gebruik van prestatieverhogende middelen bij bodybuilders in Nederland. NeCeDo, Rotterdam.
- Doreian, P., F.N. Stokman (1997).
Evolution of social networks. Gordon and Breach, Amsterdam.
- Engbersen, R., J. Eggermont, R. Gabriëls, A. Sprinkhuizen (red.) (1997):
Nederland aan de monitor: het systematisch en periodiek volgen van maatschappelijke ontwikkelingen. NIZW, Utrecht.
- Groot, S. de, F. Hartgens, M.F. Zweers (1999):
Enquête onder topsporters over doping, dopingcontroles en medicijngebruik in de sport. Evaluatie van de kennis en houding van topsporters over doping, dopingcontroles en medicijngebruik in de sport, alsmede hun oordeel over het voorlichtingsprogramma hieromtrent. NeCeDo, Rotterdam.
- Hartgens, F., G. Rietjens, S.F. van Haren, T. Vogels, E.N. Vrijman (1998):
Huisarts en doping. Een onderzoek naar de aard en omvang van consulten over doping bij huisartsen en naar kennis en attitude van huisartsen over doping. NeCeDo, Rotterdam.
- Hartgens, F. (2001):
Androgenic-anabolic steroid use in strenght athletes; effects on body composition and cardiovascular system. Fred Hartgens, Eijsden.
- Koert, A.W.A., R. van Kleij (1998):
Handel in doping. Een verkennend onderzoek naar de handel in dopinggeduide middelen in Nederland. NeCeDo, Nieuwegein.
- Kleemans, E.R., E.A.I.M. van den Berg, H.G. van de Bunt (1998):
Georganiseerde criminaliteit in Nederland: Rapportage op basis van de WODC-monitor. Wetenschappelijk Onderzoek- en Documentatiecentrum, Den Haag.
- Kleij, R. van, R. Tevreden (2000):
Lijf, Sport & Middelen; Evaluatieverslag. Een preventieproject met betrekking tot dopinggebruik in sportscholen en fitnesscentra in de regio Zaanstreek-Waterland. NeCeDo, Rotterdam.
- Kleij R. van, D. Sterman, R. Tevreden (2000):
Drug Info, harde feiten over doping. Deel 2 uit de reeks Lijf, Sport en Middelen. NeCeDo, Rotterdam.
- Sitsen A., F. Hartgens (2000):
Geneesmiddelen en doping. In: Mosterd W.L. et. al. Het Sport-Medisch Formularium. Houten.
- Snippe, J., C. Hoogeveen, B. Bieleman (2000):
Monitor drugsproblematiek justitie. Definitiestudie en ontwikkeltraject. St. INTRAVAl, Groningen-Rotterdam.
- Snippe, J., A. Kruize, B. Bieleman (in druk):
OCSW-monitor. Definitie-studie en instrument. Gemeente Groningen, Groningen.

Spreen, M. (1999):

Sampling personal Network structures; statistical inference in ego-graphs. Thesis, Amsterdam.

Verder zijn de diverse nota's, notities en dergelijke met betrekking tot de handel in dopinggeduide middelen geraadpleegd.

BIJLAGE 1 LIJST VAN VERBODEN FARMACOLOGISCHE GROEPEN VAN STOFFEN EN VERBODEN METHODEN ("DE DOPINGLIJST")

N.B. Onderstaande lijst is afkomstig van het Nederlands Centrum voor Dopingvraagstukken (NeCeDo). Meer informatie over de dopinglijst is te vinden op www.necedo.nl.

I. Verboden groepen van stoffen

- A. Stimulantia
- B. Narcotische analgetica
- C. Anabole middelen
  - 1. androgene anabole steroïden
  - 2. β_2 -agonisten
- D. Diuretica
- E. Peptide hormonen, mimetica en analoga

II. Verboden methoden

- A. Bloeddoping
- B. Toediening van kunstmatige zuurstofdragers of middelen die het plasmavolume vergroten
- C. Farmacologische, chemische en fysieke manipulatie

III. Groepen van verboden middelen onder bepaalde omstandigheden

- A. Alcohol
- B. Cannabinoïden
- C. Lokale anaesthetica
- D. Glucocorticosteroïden
- E. β -receptorblokkerende stoffen (bètablokkers)

IV. Out-of-competition controles

Bij de hier genoemde verboden farmacologische groepen van stoffen en methoden, worden in het navolgende overzicht per groep voorbeelden van deze stoffen en methoden opgesomd met daarbij de toevoeging "en verwante stoffen en/of verbindingen".

Onder "verwante stoffen en/of verbindingen" worden die stoffen en methoden verstaan die aan de stoffen in de betreffende farmacologische groep vanwege hun farmacologische werking en/of chemische structuur verwant zijn. Deze stoffen en methoden zijn dus eveneens verboden.

N.B. Bij het opstellen van de Lijst van verboden farmacologische groepen van stoffen en verboden methoden is de uiterste zorgvuldigheid betracht. Noch het WINAp (Wetenschappelijk Instituut Nederlandse Apothekers), noch de KNMP (Koninklijke Nederlandse Maatschappij ter bevordering der Pharmacie), noch het NeCeDo (Nederlands Centrum voor Dopingvraagstukken) kan enigerlei aansprakelijkheid aanvaarden voor eventuele schade die zou kunnen voortvloeien uit type- en zetfouten, tussentijdse wijzigingen in de lijst of andere onjuistheden.

I-A Stimulantia

Adrenalon
 Almitrine
 Amfepramon
 Amfetamine
 Amfetaminil
 Amifenazol
 Amineptine
 Bambuterol (1)
 Bamethaan (1)
 Bemegride
 Benzfetamine
 Bitolterol (1)
 Bromantan
 Bupropion
 Bufenine (1)
 Carbuterol (1)
 Carfedon
 Cathine (2)
 Chloorfentermine
 Citicoline
 Clenbuterol (1)
 Clobenzorex
 Clorprenaline
 Cocaine
 Coffeïne (3)
 Cola preparaat (3)
 Cropropamide
 Crotetamide
 Cyclopentamine
 Deanol
 Dexamfetamine
 Dexfenfluramine
 Dimetamfetamine
 Dipivefrine
 Dobutamine
 Dopexamine (1)
 Doxapram
 Efedrine (2)
 Etafedrine
 Etamivan
 Etilamfetamine
 Etilefrine
 Fencamfamine
 Fendimetrazine
 Fenetylline
 Fenfluramine
 Fenmetrazine
 Fenoterol (1)
 Fenproporex
 Fentermine
 Fenylefrine
 Fenylpropanolamine (2)
 Foledrine
 Formoterol (1)
 Furfenorex
 Furfurylamfetamine
 Heptaminol

Hexoprenaline (1)
 Hydroxyamfetamine
 (parahydroxyamfetamine)
 Ibogaine
 Ibopamine
 Isoetarine (1)
 Isoprenaline
 Isoxsuprine (1)
 Levofacetoperan
 Lobeline
 Mazindol
 Meclofenoxaat
 Mefenorex
 Mefentermine
 Mefexamide
 Mesocarb
 Metaraminol
 Methamfetamine
 Methoxyfenamine
 Methyleendioxyetam-
 fetamine
 Methylefedrine (+)- (2)
 Methylefedrine (-)- (2)
 Methylfenidaat
 Midodrine
 Morazon
 Nicethamide
 Norfenfluramine
 Orciprenaline (1)
 Oxedrine
 Oxyfedrine
 Pemoline
 Pentetrazol
 Picrotoxine
 Pipradol
 Pirbuterol (1)
 Prolintan
 Propylhexedrine
 Pseudo-e fedrine (2)
 Pyrovaleron
 Reoproterol (1)
 Rimiterol (1)
 Ritodrine (1)
 Salbutamol (1)(4)
 Salmeterol (1)
 Selegiline
 Strychnine
 Terbutaline (1)
 Tretoquinol (1)
 Xamoterol
 en verwante stoffen en/of
 verbindingen

I-B Narcotische analgetica

Alfaprodine
 Alfentanil
 Anileridine
 Bezitramide
 Buprenorfine
 Butorfanol
 Dextromoramide
 Diamorfine
 Dipipanone
 Ethoheptazine
 Ethylnarceïne
 Fenazocine
 Fentanyl
 Hydrocodon
 Hydromorfon
 Levacetylmethadol
 Levorfanol
 Meptazinol
 Methadon
 Morfine
 Nalbufine
 Nicomorfine
 Normethadon
 Opium preparaat
 Opiumconcentraat
 Oxycodon
 Oxymorfon
 Pentazocine
 Pethidine
 Piritramide
 Remifentanil
 Sufentanil
 Thebacon
 Tilidine
 Trimeperidine
 en verwante stoffen en/of
 verbindingen

I-C Anabole middelen**1 androgene anabole
steroiden**

Androstanolon
 (dihydrotestosteron)
 Androsteendiol
 Androsteendion
 Bolasteron
 Boldenon
 Calusteron
 Clostebol
 Danazol
 Dehydrochloormethyl-
 testosteron
 Drostanolon
 (dromostanolon)
 Ethylestrenol
 Fluoxymesteron
 Formebolon
 Gestrinon
 Mesterolon
 Metandiënon
 (methandrostenolon)
 Metenolon
 Methandriol
 Methyltestosteron
 Miboleron
 Nandrolon (5)
 19-norandrostendiol
 19-norandrostendion
 Norethandrolon
 Oxabolon
 Oxandrolon
 Oxymesteron
 Oxymetholon
 Prasteron (DHEA,
 dehydroepiandrosteron)
 Quinobolon
 Stanozolol
 Stenbolon
 Testosteron (6)
 Trenbolon
 en verwante stoffen en/of
 verbindingen

2 β_2 -agonisten

Bambuterol (1)
 Barnethaan (1)
 Bitolterol (1)
 Bufenine (1)
 Carbuterol (1)
 Clenbuterol (1)
 Dopexamine (1)
 Fenoterol (1)
 Formoterol (1)
 Hexoprenaline (1)
 Isoetarine (1)
 Isoxsuprine (1)
 Orciprenaline (1)
 Pirbuterol (1)
 Reproterol (1)
 Rimiterol (1)
 Ritodrine (1)
 Salbutamol (1)(4)
 Salmeterol (1)
 Terbutaline (1)
 Tretoquinol (1)
 en verwante stoffen en/of
 verbindingen

I-D Diuretica

Acetazolamide
 Amiloride
 Bendroflumethiazide
 Benzthiazide
 Bumetanide
 Canrenoïnezuur
 Chloormerodrine
 Chloortalidon
 Chloorthiazide
 Clopamide
 Cyclopentiazide
 Diclofenamide
 Epitizide
 Etacrynezuur
 Furosemide
 Hydrochloorthiazide
 Hydroflumethiazide
 Indapamide
 Mannitol (7)
 Mefruside
 Mersalyl
 Methyclothiazide
 Metolazon
 Metyrapon
 Piretanide
 Polythiazide
 Quinethazon
 Spironolacton
 Torasemide
 Triamteren
 Xipamide
 en verwante stoffen en/of
 verbindingen

I-E Peptide hormonen, mimetica en analoga

Aminoglutethimide	(8)
Anastrozol	(8)
Busereline	
Cetrorelix	
Choriongonadotrofine	(8)
Choriongonadotrofine alfa	(8)
Clomifeen	(8)
Cortcoreline	
Corticotropine	
Cyclofenil	(8)
Darbepoëetine	
Epoëetine	
Exemestaan	(8)
Follitropine	(8)
Formestaan	(8)
Gonadoreline	
Gosereline	
Insuline aspart	(9)
Insuline gewoon	(9)
Insuline glargine	(9)
Insuline isofaan	(9)
Insuline lispro	(9)
Insuline lispro, protamine	(9)
Letrozol	(8)
Leuproreline	
Lutropine alfa	(8)
Mecasermine	
Menopauzegonadotrofine	(8)
Nafareline	
Octreotide	
Sermoreline	
Serumgonadotrofine	
Somatoreline	
Somatrem	
Somatropine	
Tamoxifen	(8)
Testolacton	(8)
Tetracosactide	
Triptoreline	
Urofollitropine	(8)
Zinkinsuline, amorf	(9)
Zinkinsuline, kristallijn	(9)
en verwante stoffen en/of verbindingen	

II-A Bloeddoping

Bloed, vol Erytrocyten-concentraat en verwante stoffen en/of verbindingen

II-B Toediening van kunstmatige zuurstofdragers of middelen die het plasmavolume vergroten

Dextran 40
Dextran 70
Gelatine, gemodificeerd
Hemoglobine, gemodificeerd
Hydroxyethylzetmeel
Perflubron
Perflunafeen
Polygeline
en verwante stoffen en/of verbindingen

II-C Farmacologische, chemische en fysieke manipulatie

Bromantan
Epitestosteron (10)
Probenecide
en verwante stoffen en/of verbindingen

III-A Alcohol (11)

Alcohol
en verwante stoffen en/of verbindingen

III-B Cannabinoïden (12)

Cannabis sativa preparaat
Dronabinol
en verwante stoffen en/of verbindingen

III-C Lokale anaesthetica (13)

Amylocaïne
Articaïne
Benzocaïne
Bupivacaïne
Butacaïne
Butanilicaïne
Butylaminobenzoaat
Cinchocaïne
Etidocaïne
Hexylcaïne
Levobupivacaïne
Lidocaïne
Mepivacaïne
Oxetacaïne
Oxybuprocaïne
Pramocaïne
Priloccaïne
Procaïne
Proxymetacaïne
Quinisocaïne
Ropivacaïne
Tetracaïne
Tolycaïne
en verwante stoffen en/of verbindingen

**III-D Glucocorticosteroiden
(14)**

Alclometason
Aldosteron
Amcinonide
Beclometason
Betamethason
Budesonide
Chloorprednison
Clobetasol
Clobetason
Cortison
Desonide
Desoximetason
Dexamethason
Diflorason
Diflucortolon
Flumetason
Flunisolide
Fluocinolonacetonide
Fluocinonide
Fluorcortolon
Fluormetholon
Fluprednideen
Fluticason
Halcinonide
Halometason
Hydrocortison
Medryson
Methylprednisolon
Mometason
Paramethason
Prednicarbaat
Prednisolon
Prednison
Rimexolon
Tixocortol
Triamcinolon
Triamcinolonacetonide
Triamcinolonhexacetonide
en verwante stoffen en/of
verbindingen

**III-E β -receptorblokke-
rende stoffen
(bètablokkers) (15)**

Acebutolol
Alprenolol
Atenolol
Befunolol
Betaxolol
Bevantolol
Bisoprolol
Bopindolol
Bunolol
Carteolol
Carvedilol
Celiprolol
Epanolol
Esmolol
Labetalol
Levobunolol
Metipranolol
Metoprolol
Nadolol
Nebivolol
Oxprenolol
Penbutolol
Pindolol
Practolol
Propranolol
Sotalol
Tertatolol
Timolol
en verwante stoffen en/of
verbindingen

**IV Out-of-competition
controles**

Tenzij daarover specifiek
verzocht door de verantwoor-
delijke autoriteit, hebben out-
of-competition-controles uit-
sluitend betrekking op ver-
boden stoffen uit de cate-
gorieën:

I-C (anabole middelen),

I-D (diuretica),

**I-E (peptide hormonen,
mimetica en analoge)
en**

**categorie II (verboden me-
thoden).**

NOTEN

(1)

Het gebruik van β_2 -agonisten is verboden. Slechts het gebruik van formoterol, salbutamol, salmeterol en terbutaline is toegestaan per inhalatie voor de preventie en/of behandeling van astma en inspanningsastma. Schriftelijke melding van astma en/of inspanningsastma door een longarts of teamarts aan de relevante medische autoriteit is noodzakelijk. Zie ook noot 4.

(2)

In geval van cathine wordt een monster als positief beschouwd bij een concentratie in de urine hoger dan 5 microgram per milliliter. In geval van efedrine en methylefedrine wordt een monster als positief beschouwd bij een concentratie in de urine hoger dan 10 microgram per milliliter. In geval van fenypropolanamine en pseudo-efedrine wordt een monster als positief beschouwd bij een concentratie in de urine hoger dan 25 microgram per milliliter.

(3)

In geval van coffeïne wordt een monster als positief beschouwd bij een concentratie in de urine hoger dan 12 microgram per milliliter.

(4)

In geval van salbutamol wordt een monster als positief beschouwd in de categorie "stimulantia" bij een concentratie in de urine hoger dan 100 nanogram per milliliter. Een monster wordt als positief beschouwd in de categorie "anabole middelen" bij een concentratie in de urine hoger dan 1000 nanogram per milliliter.

(5)

De belangrijkste metaboliet van nandrolon, 19-norandrosteron, is bij vrouwen toegestaan tot een concentratie in de urine van 5 nanogram per milliliter, bij mannen tot een concentratie in de urine van 2 nanogram per milliliter.

(6)

Bij een ratio tussen de totale concentratie van testosteron (T) ten opzichte van die van epitestosteron (E) in de urine van een sporter groter dan 6 : 1 is er sprake van een overtreding, tenzij er bewijs is dat er een fysiologische of pathologische oorzaak aan deze T/E ratio ten grondslag ligt, zoals b.v. een lage epitestosteron uitscheiding, productie van androgenen door een tumor, of enzymdeficiënties

In geval dat de T/E ratio groter dan 6 is, is de verantwoordelijke autoriteit verplicht een onderzoek te doen voordat het monster positief verklaard wordt. Er zal een rapport worden geschreven dat een overzicht van voorgaande tests, volgende tests en alle resultaten van endocrinologisch onderzoek bevat. Indien er geen voorgaande tests beschikbaar zijn, moet de atleet tenminste éénmaal per maand gedurende drie maanden onaangekondigd gecontroleerd worden. De resultaten hiervan moeten in het rapport worden verwerkt. Weigering aan de onderzoeken mee te werken, zal er in resulteren dat het (oorspronkelijk) monster positief verklaard wordt.

(7)

Mannitol is verboden wanneer intraveneus geïnjecteerd.

(8)

Alleen voor mannen verboden.

(9)

Alleen toegestaan om insulineafhankelijke diabetes te behandelen. Schriftelijke melding van insulineafhankelijke diabetes door een endocrinoloog of teamarts aan de relevante medische autoriteit is noodzakelijk.

(10)

Een epitestosteronconcentratie in de urine hoger dan 200 nanogram per milliliter moet worden onderzocht zoals genoemd in noot 6.

(11)

Wanneer de regels van de verantwoordelijke autoriteit dat aangeven, zullen er tests op ethanol worden uitgevoerd.

(12)

Wanneer de regels van de verantwoordelijke autoriteit dat aangeven, zullen er tests op cannabinoïden (marihuana, hasj, etc.) worden uitgevoerd. Tijdens de Olympische Spelen zullen tests op cannabinoïden worden uitgevoerd.

Een concentratie in de urine van 11-nor-delta 9-tetrahydrocannabinol-9-carboxyzuur (carboxy-THC) hoger dan 15 nanogram per milliliter is verboden.

(13)

Injecteerbare lokale anaesthetica zijn onder de volgende voorwaarden toegestaan:

- a) bupivacaïne, lidocaïne, mepivacaïne, procaïne, etc. mogen worden gebruikt, maar cocaïne niet. Vasoconstrictieve stoffen (b.v. adrenaline) mogen samen met lokale anaesthetica gebruikt worden.
- b) Het lokaal anaestheticum mag alleen lokaal of intra-articulair worden toegediend.
- c) Het gebruik dient medisch verantwoord te zijn

Wanneer de regels van de verantwoordelijke autoriteit dat aangeven, kan melding van de toedieningswijze noodzakelijk zijn.

(14)

Het systemisch gebruik van glucocorticosteroïden is verboden wanneer oraal of rectaal toegediend of door intraveneuze of intramusculaire injectie. Wanneer medisch noodzakelijk is het gebruik van glucocorticosteroïden door middel van lokale of intra-articulaire injecties toegestaan. Wanneer de regels van de verantwoordelijke medische autoriteit dat aangeven, kan melding van de toediening noodzakelijk zijn.

(15)

Wanneer de regels van de verantwoordelijke autoriteit dat aangeven, zullen er tests op bètablokkers worden uitgevoerd.

De lijst van verboden farmacologische groepen van stoffen en methoden is door het Nederlands Centrum voor Dopingvraagstukken (NeCeDo) in samenwerking met het WINAp (Wetenschappelijk Instituut Nederlandse Apothekers) samengesteld. De lijst is bijgewerkt tot en met juni 2001.

Tot slot dient opgemerkt te worden dat de lijst is samengesteld op basis van het Nederlandse Geneesmiddelenpakket en dus niet mag worden gehanteerd als een uitputtend overzicht van alle dopingmiddelen die ergens ter wereld verkrijgbaar zijn.

BIJLAGE 2 RESPONDENTEN

Het onderstaande overzicht bevat niet alle namen van personen, waarmee in het kader van het onderzoek gesprekken zijn gevoerd. Zo ontbreken op eigen verzoek bijvoorbeeld de namen van (dopinggebruikende) sporters, dopinghandelaren, sportscholen en fitnesscentra.

Naam	Functie/organisatie
Dhr. H.W. Bartelink	Projectleider Regionaal Interdisciplinair Fraudeteam Noord
Dhr. Best	Inspectie voor Gezondheidszorg; Coördinatiepunt Assessment & Monitoring Nieuwe Drugs
Mw. N. Blok	Keuringsdienst van Waren
Dhr. De Bruin	Unit Synthetische Drugs, KLPD
Dhr. W. de Bruin	Landelijk Parket Rotterdam, voorlichter
Dhr. C. Buitelaar	Directeur Fitvak
Dhr. Claassens	RIVM-LGO (Laboratorium Geneesmiddelenonderzoek)
Dhr. P. Comello	Politie Hollands-Midden
Dhr. Van Doorn	FIOD/Economische Controledienst
Dhr. A. Eegdeman	Keuringsdienst van Waren
Dhr. A. Elissen	Ministerie van Justitie, voorzitter Nationaal Netwerk Drugexpertise
Dhr. K. van de Elzen	Unit Synthetische Drugs, KLPD
Mw. E. Havenaar	NV Organon
Dhr. H. Heling	Regiopolitie Groningen
Mw. F. Hermie	FIOD/ECD, voorlichter
Dhr. M. van de Heuvel	Diopfer
Dhr. H. Huizer	Nederlands Forensisch Instituut, afdeling Verdovende Middelen
Dhr. Jellema	Technisch-recherche laboratorium, Regiopolitie Amsterdam-Amstelland
Dhr. J. Jespers	Secretaris Nationaal Netwerk Drugexpertise
Dhr. D. de Kaste	RIVM-LGO, Bilthoven
Dhr. E.R. Kleemans	Wetenschappelijk Onderzoek- en Documentatiecentrum, Den Haag
Dhr. R. Kleij	Directeur NeCeDo, lid begeleidingscommissie onderzoek 'Dopinghandel in Nederland'
Dhr. R. Klein	FIOD Haarlem
Mw. Klein Bog	Hoofd Douane Informatie Centrum, Rotterdam
Dhr. P. de Klerk	Ministerie van Volksgezondheid, Welzijn en Sport, lid begeleidingscommissie onderzoek 'Dopinghandel in Nederland'
Dhr. W. Kooij	FIOD/Economische Controledienst
Dhr. D. Laan	Regiopolitie Zwolle, drugszaken
Dhr. P. Lebbink	Transvaal (sport-)Apotheek, Den Haag
Dhr. J.L. Luijs	Voorzitter Dopingwerkgroep ministerie van Justitie, voorzitter begeleidingscommissie onderzoek 'Dopinghandel in Nederland'
Mw. M. Maks	NOC*NSF
Dhr. R. Meijer	WODC, lid begeleidingscommissie onderzoek 'Dopinghandel in Nederland'
Mw. R. Meines	NEFARMA
Dhr. A. van Nes	Inspectie voor Gezondheidszorg Zuid-Holland, lid begeleidingscommissie onderzoek 'Dopinghandel in Nederland'
Mw. Poortman-Van der Meer	Nederlands Forensisch Instituut
Dhr. N. Nijp	Recherche Delfzijl
Mw. E. Reicheld	GlaxoSmithKline BV
Dhr. G.H.A. Siemons	NV Organon
Dhr. M. Smit	Landelijk Parket Openbaar Ministerie
Dhr. C. Spruit	Nationale Recherche Informatie, lid van de dopingwerkgroep ministerie van Justitie
Dhr. H. Swinkels	Centraal Bureau voor de Statistiek
Dhr. D. Toering	Apotheker
Dhr. Th.F.J. Tromp	Hoogleraar Farmacie Rijksuniversiteit Groningen; Oud-voorzitter Koninklijke Nederlandse Maatschappij ter bevordering der Pharmacie; Apotheker
Voorlichter MSD	Merck, Sharp & Dohme
Dhr. J. Warnke	Bundeskriminalamt Wiesbaden, Duitsland
Dhr. J. Warmerdam	Drugexpertise Kennemerland, lid begeleidingscommissie onderzoek 'Dopinghandel in Nederland'
Dhr. D. Welink	Criminele Inlichtingeneenheid (CIE), Regiopolitie Zwolle
Dhr. R. Weusting	Regiopolitie Twente

BIJLAGE 3 NIEUWSGROEPEN INTERNET

Gedurende twee weken in december 2001 zijn postings geïnventariseerd die in de onderstaande 19 nieuwsgroepen op Internet zijn geplaatst. Van deze nieuwsgroepen richten vijf zich op Nederland. De 19 nieuwsgroepen hebben betrekking op fitness, bodybuilding, gewichtheffen, worstelen, wielrennen en hardlopen.

Nieuwsgroepen

- alt.binaries.fitness
- alt.fitness.marketplace
- alt.fitness.weights
- alt.sport.weightlifting
- alt.sport.weightlifting.vegetarian
- alt.sport.wrestling
- alt.sport.wrestling.amateur
- free.uk.health+fitness
- misc.fitness
- misc.fitness.misc
- misc.fitness.walking
- misc.fitness.weights
- nl.fiets
- nl.sport.hardlopen
- nl.sport.overig
- nl.sport.vechtsport
- nl.sport.wielersport
- rec.fitness
- uk.rec.bodybuilding

INTRAVAl is een onafhankelijk bureau dat sociaal-wetenschappelijk onderzoek verricht. Het onderzoek is gericht op maatschappelijke vraagstukken die op korte termijn een duidelijk antwoord vragen.

INTRAVAl heeft dankzij haar betrokkenheid, kennis en jarenlange ervaring op het gebied van beleidsonderzoek een reputatie opgebouwd. Het bureau beperkt zich niet tot onderzoek, maar brengt ook beleidsadviezen uit en ontwikkelt en implementeert projectvoorstellen.

Het onderzoek en advies concentreert zich voornamelijk rond vier thema's: verslaving, leefbaarheid, welzijn en jeugd.

Postbus 1781
9701 BT Groningen
info@intraval.nl
www.intraval.nl

Bezoekadres Groningen

Nieuwe Boteringestraat 96
Telefoon 31 (0)50 313 40 52
Fax 31 (0)50 312 75 26

Bezoekadres Rotterdam

's-Gravendijkwal 1A
Telefoon 31 (0)10 425 92 12
Fax 31 (0)10 476 83 76

Alle opdrachten worden aanvaard en uitgevoerd overeenkomstig de bepalingen opgenomen in de beroepscode Nederlandse Sociologische Vereniging, Rotterdam: NSAV, vastgesteld d.d. 18-12-1975.